

Med tržaškimi izgredi in staro fašistično prakso ni razlik

Stiri dni se je svet tržaškega iredentizma prepeval po mestu s policijo, prepeval stare fašistične popevke, ki so nekoč služile fašistom, da so vzpodbujali svoj vojsko k imperialističnim osvajačnim vojnam. Tudi tokrat je imelo prepevanje teh pesmi svoj namen. Neprestano ponavljane imperialističnih zahtev, ki segajo čisto celo do Boka Kotorske in prihajajo iz ust najbolj uglednih predstavnikov italijanske države, je pri mnogih ljudeh utrdilo prepričanje, da so cilji današnje Italije isti, kot so bili cilji Mussolinija. Predvsem pa je gotovo, da je ostala nespremenjena taktika italijanske diplomacije, katere glavno orožje je vedno izsiljevanje. Neposredno po tržaških demonstracijah je De Gasperi izjavil v Catanzaru: »Vem, da akcija za Trst ni lahka, toda mi bomo uspeli, ker je Trst absolutno povezan z našim življenjem. Ni mogoče, da ne bi uslišali tako človečanskega glasu vsega naroda in da ne bi ustvarili nečesa, kar predstavlja našo pravico.« S tem je tudi sam De Gasperi nakazal to — o čemer je bil ostali svet že takoj ob začetku nerodov prepričan — namreč, da so ti le wood v širokopotezno italijansko diplomatsko akcijo. Londonski radio je v večeršnji oddaji za Italijo zelo jasno povedal, da se tudi zahodni zavezniki zavedajo, da so jih hoteli s tržaškimi demonstracijami postaviti ob zid in izsiliti svoje zahteve glede Trsta. V ostalem je to že stara italijanska diplomatska praksa.

Leta 1948, ko se je italijanska vlada pred parlamentarnimi volitvami nahajala v zelo kočljivem položaju, je po svoji stari diplomatski praksi izsilila od zahodnih zaveznikov znano tristransko deklaracijo o vrnitvi tržaškega ozemlja Italiji. Čeprav je bilo že tedaj vsakemu, tudi najbolj zaupljivemu politiku jasno, da je tristranska deklaracija samo navadna volilna obljuba, na katero po volitvah ne bo več nihče mislil, italijanska vlada še vedno vztraja na njeni izpolnitvi in dosledno odzračila vsako pametno rešitev tržaškega vprašanja.

V zadnjih mesecih je postal italijanski notranje-politični položaj kritičnejši, kot kdaj koli. Italija se nahaja pred občinskimi volitvami na jugu države, kjer položaj za vladno kršičansko demokratsko stranko ni preveč rožnat, hkrati pa bodo te volitve tudi preizkušnjo kamen za parlamentarne volitve, ki bi se morale vršiti približno pomlad. Kakor vedno doslej, bi morala po natrkih italijanske vlade tudi sedaj magična parola »Trst rešiti italijansko notranjo politično krizo.« K temu osnovnemu problemu so se pridružili še drugi. V mednarodnih krogih so zelo nepopolno komentirali De Gasperijevo odločitev jugoslovanskega predloga za sporazumno rešitev tržaškega vprašanja. Italijanski vladi je bilo zato potrebno, da tržaško prebivalstvo na čim močnejši način potrdi njeno stališče. Ker pa bi se znalo zgoditi, da bi volitve, ki bodo menda v kratkem v Trstu, ne dale takega potrdila, je bilo treba ukrepati še pred temi in tako hkrati uprati tudi na način izvajanja tržaških volitev, ki bi moral biti tak, da bi se italijanske stranke kar najbolj uveljavile.

Zato so pripravili manifestacijsko proslavljanje tristranske deklaracije v Trstu. Z dobro preučevano časopisno gonjo in izjavami najvišjih državnih predstavnikov so že dlje časa oglaševali, da bi moralo biti na dan manifestacij čim

bolj »revolucionarno«. Zato so italijanske novinarske zvezde, od katerih se mnogi lahko pobabajo s svojimi zaslugami za fašistični režim, polnili stolpce italijanskih časnikov s cimeravimi tožbami o »trpljenju« in »zatiranju« ubogih istrskih bratov ter z najogabnejšim obrekovanjem Jugoslavije. Po demonstracijah v Trstu je tudi sama italijanska vlada priznala, da »so manifestacije predstavljale protest proti nameram jugoslovanske vlade, da se v nasprotju s tristransko deklaracijo ustanovi Svobodno tržaško ozemlje«. To priznanje dovolj jasno dokazuje, odkod je prišla direktiva za zadnje tržaške izgrede.

Na nesrečo italijanske vlade pa so dogodki presegli okvirni načrt. Manifestacije za Italijo proti Jugoslaviji so se spreplele v tipično fašistično razgrajanje proti vsem sovražnikom fašizma.

Vse kaže, da v mednarodnem merilu Italija ne bo potegnila posebne koristi iz tržaških iredentističnih manifestacij in demonstracij. Zato pa kaže, da jih nameravajo dodobra izkoristiti vsaj v notranje-političnem okviru. To so poka-

zali že ob samem začetku, ko so na dan 20. marca tudi v italijanskem senatu privedli nacionalistične manifestacije, katere je vodil sam predsednik senata De Nicola. Sledile so številne demonstracije fašistične in kominformovske mladine po glavnih mestih Italije, ki so dosegle svoj višek s popolnoma fašističnimi demonstracijami v Rimu na dan 33. obletnice ustanovitve fašistične stranke 24. marca, ko so stari in novi fašisti ob prepevanju fašističnih pesmi in vzklikanju fašističnih gesel zahtevali vrnitev Trsta Italiji. De Gasperi pa je trdil v italijanskem parlamentu, ko je odgovorjal na interpelacije raznih poslancev o tržaških nerodih, da bodo volitve v Trstu takrat, ko bo on hotel in po takem zakonu, kakor ga bo predpisala italijanska vlada. Ob strani »ubogih istrskih bratov« so se v italijanskem tisku pojavili sedaj že »preganjeni Italijani v Trstu« in tako naj bi za vesoljno italijansko javno mne-

nje postala rešitev tržaškega vprašanja na osnovi tristranske deklaracije neodložljiva.

Nedvomno so italijanski politični krogi uspeli s tržaškimi demonstracijami ustvariti v notranjosti države nacionalistično-vojništvino napetost, ki je za sedaj vsa ostala vprašanja potisnila v ozadje. Kar se pa tiče njihove zunanje-politične akcije, ki je bila vezana na te demonstracije, kaže, da ne bo imela uspeha, keršinega so si želeli italijanski vladni krogi. Izsiljevanje je bilo preveč očitno. Svetovno javno mnenje se je lahko prav ob teh zadnjih dogodkih prepričalo o ogromni razliki med miroljubnimi posesti jugoslovanske vlade za rešitev tržaškega vprašanja in izsiljevalnimi fašističnimi metodami italijanske diplomacije.

Volitve v Trstu bodo konec maja

Trst, 26. marca (Tanjug): Angloameriška vojaška uprava STO je sporočila danes, da bodo občinske volitve v angloameriški coni istočasno s občinskimi volitvami v Južni in Srednji Italiji konec maja in sicer na načelu povezovanja kandidatih list, ki ga bodo uporabili na občinskih volitvah v Italiji. Na prejšnjih volitvah v angloameriški coni so bile volitve po proporcionalnem sistemu, ki ustreza razmeram na Tržaškem ozemlju, kjer živi prebivalstvo več narodnosti, in ki je bil prav zaradi tega določen z mirovno pogodbo z Italijo.

Volitve v coni A bi morale biti že lani, ker je mandat občinskih svetnikov potekel junija '51. Na intervencijo italijanskih strank v Trstu in italijanske vlade pa so bile volitve dvakrat odložene.

131 milijonov za prizadete kraje v Sloveniji

Včerajšnje poročilo o pomoči za kraje v Sloveniji, ki so jih prizadele izredne snežne padavine, objavlja nove prispevke v višini 2 milijonov 828.502 din in znaša sedaj skupna vsota 130 milijonov 944.504 din.

Tržaški Slovenci za Tolmince

Trst, 26. marca (Davi) je odpotovala iz Trsta v Tolmin delegacija odbora za zbiranje pomoči v angloameriški coni STO za prizadete kraje v Sloveniji. Delegacija bo izročila tolminskemu prebivalstvu razna darila v vrednosti 7 milijonov lir.

Včeraj je odpotovala v Videm delegacija, ki bo v odboru za pomoč prizadetim krajem v Beneški Sloveniji izročila pomoč v denarju in blagu v vrednosti 800.000 dinarjev.

Delavski svet rudnika Trbovlje-Hrastnik je sprejel perspektivni plan jamskih investicij za 10 let

Na nedavnem zasedanju delavskega sveta rudnika Trbovlje — Hrastnik se je razvila živahna debata po razpravi glavnega inženirja, ki je obravnaval perspektivni plan jamskih investicij za dobo 10 let. Po tem planu se bodo letos nadaljevala že začetna investicijska in zalivalna dela v obratu Hrastnik in Ojstro, kar bo velikega pomena za povečanje proizvodnje v teh obratih, saj se bo proizvodnja dvignila za najmanj 50%. Nadalje je v planu tudi osamoosvojitve obrata Dol v samostojen obrat.

Na zasedanju so razpravljali tudi o sklepih zadnjega plenuma CK KPS o obratnih nezgodah pri podjetjih. Ugotovljeno je bilo, da so se nezgode povečale v letu 1951 za 10%. O tem so razpravljali tudi na zadnjem občnem zboru sindikalne podružnice rudarjev, kjer so bili mnenja, da je premalo za-

V Splitu se je v nedeljo začela veslaška sezona s tekmo med »Mornarjem« in »Gusarjem«.

V odboru za plan in finance Sveta narodov sprejet predlog zvezne ga proračuna

Beograd, 26. marca. Odbor za plan in finance Sveta narodov je začel včeraj obravnavati predlog zveznega proračuna za leto 1952. Proračunski predlog je obrazložil v imenu vlade pomočnik finančnega ministra Rudi Kolak. Opisal je značilnosti proračuna in poudaril, da nimam več splošnega državnega proračuna, marveč ima sleherni organ državne oblasti, ki ni zajet v zveznem proračunu, popolnoma samostojen proračun, ki ga sestavlja, uravnaveša in potrjuje povsem samostojno.

V predlogu zveznega proračuna za leto 1952 niso zajeti investicijski izdatki in tudi ne izdatki za socialno zavarovanje. Investicijski izdatki se bodo financirali iz posebnega sklada za investicijsko graditve. Sredstva sklada za investicijsko graditve so za letos planirana v skupnem znesku 135 milijard 421 milijonov dinarjev. Izdatki za socialno zavarovanje bodo financirani iz posebnega sklada za socialno zavarovanje. Izdatki tega sklada so za leto 1952 planirani v znesku 70 milijard dinarjev.

Ustanove s samostojnim financiranjem pod vodstvom zveznih organov, in sicer ustanove, ki opravljajo neko kulturno, prosvetno, socialno, zdravstveno, javno ali upravno funkcijo, so planirali za leto 1952 izdatke v znesku 40 milijonov dinarjev. Za kritje jim bo služilo več kot 280 milijonov lastnih dohodkov in nekaj več kot 114 milijonov dinarjev proračunskih subvencij.

Začasno financiranje izdatkov republik in ljudskih odborov

V začetku seje je odbor sprejel predlog zvezne vlade, po katerem naj Ljudska skupščina pooblasti ljudske republike in ljudske odbore, da lahko izdatke svojih organov in ustanov začasno financirajo tudi čez trimesečni rok, najdlje pa do konca aprila leta 1952, in sicer na temelju in v mejah kreditov, odobrenih v proračunu za l. 1951. Zvezna vlada predlaga to zaradi tega, ker pričakuje, da ljudske republike ne bodo mogle izdati do konca marca svojih družbenih planov in proračunov.

Ce ljudski odbori ne bi mogli izdati sv. jih proračunov do konca aprila leta 1952, predlaga vlada FLRJ, naj se pooblaste vlade ljudskih republik, da v takšnih primerih prevzamejo začasno fin. isiranje ljudskih odborov najdlje do konca maja 1952, in sicer na podlagi in v mejah kreditov, potrjenih v proračunu za leto 1951.

Dve milijardi dobi Slovenija za popravilo škode zaradi snega

Odbor je prav tako sprejel predlog zvezne vlade, naj se izloči znesek 2 milijard dinarjev in naj se za to vsoto povečajo družbeni skladi Ljudske republike Slovenije za popravilo škode, nastale zaradi snega.

Predlog zveznega proračuna za leto 1952 je bil soglasno sprejet v načelu in v podrobnosti. Za poročevalca odbora je bil določen ljudski poslanec Nisim Albahari.

Odbor za plan in finance Zveznega sveta je sprejel na včerajšnji seji v načelu predlog družbenega plana FLRJ za leto 1952 in ga je danes obravnaval v podrobnosti.

Gradnja normalnotirne proge do novega rudnika soli v Tušnju

V Tušnju pri Tuzli bodo letos dovršili velik jašek za novi rudnik kamene soli, ki bo omogočil neposredno pridobivanje kamene soli na rudarski način, medtem ko sedaj pridobivajo v Kreki kameno sol iz slane vode. Jašek so izkopali že do globine 240 metrov, izkopani pa je treba še 140 metrov. Da se bo lahko začela eksploatacija novega velikega rudnika, ki bo dajal na leto okrog 300.000 ton kamene soli, nakanam soli ne bo treba več uvažati, je treba rudnik povezati z normalnotirno progo Tuzla—Doboj. Te dni je železniško gradbeno podjetje št. 12 iz Doboja začelo traserati novo progo od Kreke do Tušnja v dolžini treh kilometrov. Na progi bo treba zgraditi velik podvojni in dva globoka veka. Računajo, da bodo gradbeni stroški znašali okrog 90 milijonov din. Progo bodo dovršili do 29. novembra, kajti že konec leta bodo prispele iz inozemstva mehanične naprave za opremo jaška in rudnika.

Vreme

HIDROMETEOROLOŠKO SLUŽBE

Stanje dne 26. marca ob 7. uri: Nepričakovano ustvaritev trojnih sredstev nizkega zračnega pritiska in sicer: v severni Italiji, na severnem Jadranu in v severovzhodni Alpi je povzročila zamotano vremensko stanje v Srednji Evropi, zaradi česar so se padavine mnogi bolj intenzivne. Ikar je bilo pričakovati od Grönanda in Zahodne Evrope pred se grad močan most visokega zračnega pritiska, ki dovaja polarno arktične zračne struje v severovzhodne predele Evrope. Zaradi tega se tudi nam obetajo ponovne močnejše ohladike. — Danes ob 7. uri je bilo v Sloveniji oblačno vreme s krajevnimi padavinami. Najnižja temperatura je bila -10°C v Planici in na Jezerskem. — Zračni pritisk je znašal danes ob 7. uri v Ljubljani 723,8 mm, pritisk pada, temperatura zraka 4,2°C, najnižja temperatura 3,7°C, relativna vlaga 96%, nebo oblačno 9/8, vidljivost 700 m.

Stanje vode v Sloveniji 26. marca 1952 ob 7. uri: Sava v Radetah 171 cm (včeraj 147 cm, srednji dolg. vod. 150 cm); Drava v Mariboru 194 cm (včeraj 158 cm, srednji dolg. vod. 100 cm); Savinja v Celju 82 cm (včeraj 72 cm, srednji dolg. 60 cm); Mura pri Radgoni 213 cm (včeraj 225 cm, srednji dolg. vod. 160 cm); Ljubljanka na Splitu 282 cm (včeraj 235 cm, srednji dolg. vod. 160 cm); Soča pri Kobaridu 44 cm (včeraj 40 cm, srednji dolg. vod. 72 cm).

Napoved za četrtek 27. marca 1952: Delno izboljšanje, vendar še tinitam padavine. Temperatura bo pada. Prevladoval bo severozahodnik.

TEHNIKA FASIZMA

Trst, 26. marca. Pod tem naslovom je tržaški neodvisni list »Il Corriere di Trieste« včeraj objavil uvodni članek, iz katerega zaradi aktualnosti pričujemo tudi mi poglavite misli.

To, kar je bilo organizirano v Trstu 20. marca in naslednje dni, tako ugotavlja list, predstavlja resnično politično sliko ustvarjanja fašizma in njegove poti do oblasti. Tisti, ki se še spominjajo dogodkov med l. 1918 in 1925, so ponovno doživeli prav iste stvari. Fašistična taktika za osvajanje oblasti se popolnoma sklada z dogodki zadnjih dni.

Prva stopnja pri ustvarjanju fašizma je razburjanje javnega mnenja s trditvami, da sta bila globoko užaljena ponos in pravica naroda, zaradi česar se mora »ljudstvo« bojevati. Da ponovno osvoji svete meje in dežele, ki so bile z mirovnimi pogodbami krivično odrgane.

Nadaljnji ukrep porajajočese fašizma je monopolizacija tiska, nato pa se začne alarmistične kampanje s kričanjem, da nacionalni problemi zahtevajo takojšnje rešitve, da gre za »duhovne vrednosti« in za dušo naroda. V ta namen najamejo nekaj tisoč ljudi, običajno med navadnimi zločinci in jih ob demonstracijah postavijo na čelo razgrajajških skupin. Da pa bi bilo število »možičke« zadostno se po služijo še fantičev, katere poberejo z dovoljenjem šolskih oblasti naravnost iz šol. Tako je mogoče potem častiti na trg in vihetni narodne zastave, prepevati patriotske pesmi. Temu sledi razbijanje oken na sedežih nasprotnih strank, odnosno na stanovanjih nezaželenih eksponentov in pretepanje poseznikov, ki so prisiljeni, da se skrijejo. Akcija postaja vedno bolj odločna, prične se plenjenje prostorov in stanovanj nasprotnikov. Temu se pridružijo še kak majhen požar, po možnosti tudi umor. Do tega trenutka je imela policija ukaz, naj ostane mirna, toda v določenem trenutku je prisiljena posredovati in tako pride do spopadov. Policija irra ukaz, da mora biti previdna, toda razgrajajoči so z obmetavanjem s kamenjem, s nožji in podobnim orožjem prisilijo k ostre-

semu ravnanju, včasih celo k streljanju. Demonstranti pridejo tako do smrtveca, ki ga proglašajo za najčistejšega junaka, odnosno mučenika. Tako še bolj razgibajo javno mnenje, ki se pričena iz usmiljenja do mučenika obračati proti »hubobnežem« (sovražnikom fašizma), kar služi za nadaljnje opravičilo fašističnim akcijam proti njihovim nasprotnikom, katerim požigajo hiše in jih ubijajo.

Tu dobi zopet važno vlogo tisk, ki mora najvnetemu meščanu pojasniti, da so vsi zahtevi izjavili neodgovorni elementi. Prične se pozivanje meščanov k miru in seveda ne izostanejo tudi pozivi visokih cerkvenih osebnosti, ki v imenu Kristusa pozivajo k pomirjenju. Po možnosti »povode« nato še kakšno protestno stavko, pri čemer se opirajo na delodajalske sindikate, s katerimi je lahko manevrirati, kakor žele pospeševalci fašizma.

Il Corriere di Trieste opozarja, da čitatelji v tej analizi fašistične tehnike prav lahko spoznajo sliko zadnjih dogodkov, do katerih je prišlo v Trstu. Nato nakazuje nadaljnjo pot fašizma, da pride do oblasti, ki je zopet slična z zahtevami organizatorjev tržaških demonstracij. Ti hočejo kaznovanje policije. Če bi bilo tej njihovi želji ugodeno, bi bilo mesto prepuščeno na milost in nemilost fašističnim zločincem. Pot do oblasti bi bila lahka.

List nato opominja Angleže in Američane, da se je fašizem, proti kateremu so se borili v zadnji vojni, pričel prav na enak način z istimi sredstvi in istimi cilji, kakršne so imele zadnje tržaške demonstracije, na katerih so zločince vodile tako imenovane antifašistične stranke in ljudje, katerim so prav Angleži in Američani zaupali ne samo najvišja mesta v javni upravi, ampak tudi vse nadzorstvo nad Trstom. Če nečeto, da bi se pred njihovimi očmi obnovil fašizem, naj ostanejo vse tiste ljudi, katere so postavile pristojne oblasti na čelo tržaške javne uprave. To je edina pravična obramba, poleg tega pa bodo na ta način dali tudi zgled vzdrževanju reda in miru, to je naloge, ki jim jo je zaupala Organizacija združenih narodov.

Francija je razglasila obsedno stanje v vsej Tuniziji

Stirje člani tuniške vlade aretirani, med njimi tudi ministrski predsednik Mohamed Senik — Razglas francoskega rezidenta

Tunis, 26. marca. Kakor poroča AFP, so v Tunisu minulo noč aretirali štiri ministre tuniške vlade. V vsej državi je bilo napovedano obsedno stanje. Vojaški poveljniki je prevzel postojala policije. V vseh mestih Tunizije so uvedli cenzuro in policijsko uro od 21. do 5.30.

Med aretiranimi ministri, ki so jih vkrcali v letalo in pripeljali v notranjost Tunizije, sta tudi predsednik sedanje vlade Mohamed Senik in minister za zdravje Ben Salem. Prav tako so preselili iz dosedanjega prisilnega bivališča v Tabarki predsednika stranke Neodestur Habib Burgiba in direktorja ter blagajnika stranke. V mestu Tunisu so prijeli več vodilnih oseb, ki pripadajo stranki Neodestur.

Včeraj je bilo sporočeno, da je francoski generalni rezident v Tunisu Jean de Hauteclocque zahteval od tuniškega beja ostavko predsednika tuniške vlade, da pa bej ni hotel ugoditi tej zahtevi. Dvanaest ur po sestanku med generalnim rezidentom in tuniškim bejem je prišlo do aretacij in deportacij.

V razglasu, ki ga je davi poslal Tunizijcem francoski generalni rezident Jean de Hauteclocque pojasnjuje, zakaj je ukazal aretacijo ministrov ter

uvedel obsedno stanje. Tuniška vlada ni kazala nobene volje, da bi izvedla reforme, ki jih je odobrila francoska vlada, zato je bilo potrebno, da se prepreči nadaljevanje njene škodljive politične delavnosti z odstavitvijo nekaterih ministrov. Francoski generalni rezident se obrača na beja, naj imenuje drugega predsednika vlade, ki bo navezal sodelovanje z generalno rezidenco in napredek ustanova, ki jih je francoska vlada namenjena uvesti v Tuniziji.

V razglasu se je Hauteclocque posebej dotaknil delovanja predsednika vlade Mohameda Senika, ki je takoj po prihodu generalnega rezidenta poslal dva svoja tovariša, da predložita OZN pritožbo proti Franciji, ter s tem zavzel do generalnega rezidenta bojno stališče. Senik je poleg tega državal mnoge upravne rešitve, namesto da bi jih dal beju v podpis in izvedel. Hauteclocque očita dalje Mohamedu Seniku, da ni predložil beju v podpis ukaza, s katerim je bil Hauteclocque imenovan za ministra za zunanje zadeve Tunizije. Na koncu je rečeno v razglasu, da je predsednik vlade podžgal demonstracije, atentate in sabotaže v Tuniziji, nameste da bi kršitelje kaznoval po zakonu.

Najprej splošna nemška vlada na podlagi svobodnih volitev v vsej Nemčiji

še nato podrobno razpravljanje o mirovni pogodbi z Nemčijo — Pripombe treh zahodnih velešil k sovjetski noti

London, 26. marca. (Reuter) Vlada ZDA, Vel. Britanije in Francije so v istovetnih notah, ki so jih včeraj popoldne izročile vladi ZSSR in v katerih odgovarjajo na sovjetsko noto o Nemčiji, stavile ugovore na sovjetske predloge za sklenitev mirovne pogodbe z Nemčijo. Vlade treh zahodnih velešil poudarjajo, da je bila sklenitev pravične in trajne pogodbe o miru, ki naj bi napravila konec razdelitve Nemčije, vselej poglavitni smoter njihove politike, kar pa zahteva sestavitve splošne nemške vlade na podlagi svobodnih volitev v vsej Nemčiji.

trdijo nekateri zahodni krogi. Včeraj so zasedale komisije za izdelavo dopolnilnih pogodb, predsednik zahodnonemške vlade Adenauer pa naj bi v sredo nadaljeval razgovore z visokimi komisarji.

V Bonnu poudarjajo, da bi pomenila prekinitev dela za izdelavo splošne konvencije in pogodbe o evropski obrambni skupnosti, da je ZSSR dosegla prvi uspeh s svojo noto in da bi bil v tem primeru Zahod slabši. Ker pa je sovjetska nota vendarle znak slabosti, je ZSSR prisiljena zahtevati pogajanja. V krogih bonnske vlade izražajo prepričanje, da zahodne velesile ne bodo ubrale napačne poti kot minulo leto, ko je prišlo na vodni konferenci v Parizu do zastojne na pogajanjih o pristupu Zahodne Nemčije k zahodnemu bloku.

V Bonnu sodijo, da je treba vzporedno s proučevanjem naklepev ZSSR pospešiti delo za vključitev Zahodne Nemčije v evropski obrambni sistem, saj niti splošna konvencija niti usta-

novitev evropske armade ne pomenita preudiciranje mirovne pogodbe z Nemčijo, marveč le začasna rešitev za pogajanja s Sovjetsko zvezo.

Komisija OZN za Nemčijo se je vrnila v Ženevo

Ženeva, 26. marca (AFP). Komisija OZN, ki ima nalogo proučiti, ali so pogoji za svobodne volitve v vsej Nemčiji, se je sinoči vrnila v Ženevo. Predsednik Christian Albertson je izjavil, da je v Bonnu in Berlinu našel razumevanje in da so nudili komisiji vse olajšave. Predsednik sovjetske nadzorstvene komisije general Cujkov pa še ni odgovoril na pismi z dne 22. februarja in 10. marca, v katerih izraža Komisija OZN željo, da bi z oblastmi sovjetske cone in vzhodnega sektorja Berlina razpravljala o ukrepih, ki bi bili potrebni za izpolnitev njene naloge. Na koncu je Albertson izjavil, da bo komisija ta teden vnovič skušala priti v stik z generalom Cujkovim.

Nehru napoveduje agrarno reformo

New Delhi, 26. marca (Tanjug): V Kalkuti je bilo končano tridnevno zasedanje izvršnega odbora kongresne stranke, na katerem je bil soglasno sprejet Nehrujev program za prihodnje leto. Po tem programu bo stranka delala za krepitev enotnosti 27 držav Indijske unije in se borila za kar najbolj široko podporo množici pri izpolnjevanju vladnega programa. Izvedli bodo agrarno reformo, zboljšali ljudsko prosveto, ter sprejeli nekaj novih zakonov, ki bi ustavne predpise c enakopravnosti državljanov vskladili s sedanjo prakso strogega spoštovanja zastarelih tradicij, običajev kast in predstolov.

Po mnenju delhijskih krogov je glavna značilnost zasedanja izvršilnega odbora kongresne stranke enotnost kongresnih voditeljev, ki so sprejeli vse Nehrujeve predloge, resolucije in programe. Za razliko od vseh dosedanjih sestankov stranke ni na tem zasedanju noben predstavnik desnice.

Demonstracije v Tel Avivu

Tel Aviv, 26. marca. Več kot 30.000 ljudi se je udeležilo včerajšnjega velikega protesebnega zborovanja v Tel Avivu, ki je bilo organizirano iz protesta proti pogajanjem, ki jih je začela izraelska vlada z zahodnonemško vlado. Na zborovanju je govoril narodni poslanec in vodja »gibanja za svobodo« Irgun Leumi. Izjavil je, da Zidje ne bodo nikdar pozabili na zločine, ki jih je Nemčija zagrešila nad 6 milijoni Židov.

napadel vlade. Tudi bivši predsednik Tandon, ki je moral lani podati ostavko, ker se ni strinjal z Nehrujem, je letos glasoval za Nehrujeve predloge.

Vlada indijske države Travankore Košin je sklenila razveljaviti zakon o prepovedi delovanja komunistične partije. Hkrati so razveljavili tudi zakon, po katerih je bilo vsvočas več kot 30 raznih proukomiunističnih organizacij v tej državi razglašeni za nezakonite in je bilo njihovo delovanje prepovedano. Komunistična partija Indije je bila prepovedana doslej samo v državah Madras in Hajderabad.

80 žrtev eksplozije

Neapelj, 26. marca. Pri včerajšnji eksploziji v predoru, ki ga grade pri novi hidroelektrični centrali v bližini Neaplja, je izgubilo življenje 35 rudarjev, 42 rudarjev pa je dobilo hude poškodbe. Sodijo, da je še najmanj 23 rudarjev zasutih v predoru.

Češkoslovaški diplomat se noče vrniti v Prago

Rim, 26. marca (AFP): Zvedelo se je, da je svetnik češkoslovaškega poslaštva v Rimu Miloš Pacak zapustil poslaštvo. Nekateri časniki pišejo, da se Pacak noče vrniti na Češkoslovaško, kakor mu je bilo ukazano.

Spodnji dom odobril izdatke za prosveto

London, 26. marca. (Reuter) Spodnji dom je včeraj z večino 29 glasov odobril izdatke za prosveto. Laburisti so nastopili proti predlogu konservativcev, naj bi krajevne oblasti znižale izdatke za prosveto za 5%.

Zastopstvo Jugoslavije na zasedanju medparlamentarne unije

Beograd, 26. marca (Jugopress): Letošnje zasedanje medparlamentarne unije bo v Nici od 15.—19. aprila. Jugoslovansko medparlamentarno skupino bosta zastopala predsednik Zveznega sveta FLRJ Vladimir Simić in ljudski poslanec književnik Ivo Andrić. Na zasedanju bodo obravnavali sistemi parlamentarnega nadzorstva nad izpolnjevanjem državnega proračuna, možnost za ustanovitev svetovnega in več regionalnih organov, ki bi zagotovili sodelovanje med parlamentarnimi in mednarodne ukrepe za borbo proti infektivnim bolezenem.

Izmenjava not s Francijo

Beograd, 26. marca. (Jugopress) Zunanji minister FLRJ Edvard Kardelj in francoski veleposlanik v Beogradu g. Philippe Baudet sta včeraj izmenjala note o uporabi protivrednosti v dinarjih za francoski del tristranske pomoči, ki ji je dobila FLRJ za razdobje od 1. julija leta 1951 do 30. junija 1952. Izkoriščanje ekonomske pomoči od Francoske republike je urejeno tako, da bodo uporabili 95% celotnega zneska pomoči za kritje gospodarskih in finančnih potreb Jugoslavije, 5% pa bodo dali na razpolago francoski vlade kot nadomestilo za njene stroške v Jugoslaviji. Francija je odobrila Jugoslaviji od celotnega zneska tristranske pomoči 14,4 milijone dolarjev.

Izjava veleposlanika Vejevoda

Beograd, 26. marca. (Jugopress) Novi jugoslovanski veleposlanik v Braziliji Ivo Vejevoda je izjavil pred svojim odhodom v Rio de Janeiro, da bo storil vse za večje zblizbanje med brazilskimi in jugoslovanskimi narodi. »Jugoslavija in Brazilija sta v zadnjem razdobju, četudi sta zemljepisno med seboj zelo oddaljeni, vzpostavili navdne prirsne odnose. Razvoj teh odnosov in njihovo stalno zboljševanje se je pokazalo že dni ob po- višanju predstavništva obeh držav na stopnjo veleposlaštva. Storil bom vse, kar je v moji moči, da se bodo odnosi med Jugoslavijo in Brazilijo še nadalje poglabljali v korist obeh držav in svetovnega miru.«

POGAJANJA V PAN MUN JOMU

Severnokorejci odklanjajo preiskavo „o bakteriološki vojni“

Tokio, 26. marca. (AFP). Tudi današnji sestanki v Pan Mun Jomu so bili brez uspeha. Severnokorejski delegat polkovnik Cang ni hotel poslati svoji vladi brzojavke Trygve Lieja, ki je ponudil pomoč svetovne zdravstvene organizacije v boju proti epidemijam, katere so se pojavile v Severni Koreji. Polkovnik Cang je vrnil brzojavko, češ da nima nobene zveze s pogajanj o premirju. Kot je znano, so se pogajanja dlje časa ustavljala zaradi severnokorejskih in kitajskih obožb, češ da Zdruzeni narodi vodijo bakteriološko vojno in da so odgovorni za epidemije, ki so izbruhnile v Severni Koreji. Delegati Zdruzene poveljstva so predlagali uvedbo nevtralne ankete, nasproti stran pa je to odklonila.

Na seji pododpora za nadzorstvo nad premirjem so severnokorejski in kitajski delegati vnovič odklonili, da bi kakor koli spremenili svoje stališče glede imenovanja ZSSR v nevtralno komisijo opazovalcev. Po enourni razpravi je bila seja odložena za jutro.

Na vsem korejskem bojišču danes ni

Dr. Josip Globocnik

PRED NOVIM SPLOŠNIM ZAKONOM O LJUDSKIH ODBORIH

(Konec)

Nova načela v pogledu pristojnosti ljudskih odborov

Eno izmed osrednjih vprašanj zakona o ljudskih odborih je vprašanje njihove pristojnosti. Novi zakon ga rešuje tako, da več ne nasteva posameznih zadev, ki spadajo v pristojnost določene vrste (stopnje) ljudskih odborov, ampak postavlja načela, da se pristojnost ljudskega odbora določa z zakonom in s predpisi, izdatimi na podlagi zakona. Pristojnost ljudskega odbora v zadevah, ki imajo neposredni pomen za razvoj občine, mesta oziroma okraja, se lahko odvzame ali omeji le z zakonom. V bistvu je s tem uveljavljeno novo načelo, da spadajo v pristojnost ljudskih odborov vse naloge državne oblasti, kolikor niso z zakonom ali s predpisi na podlagi zakona izrecno pridržane višjim državnim organom. Stvar posameznih zakonov in drugih predpisov, izdatih na njihovi podlagi, je, da določijo, v pristojnost katere vrste ljudskih odborov spada posamezna zadeva. Novi zakon več ne vsebuje določne ločitve poslov lokalnega in splošnega pomena, s čimer sta poudarjena enotnost oblasti in samopravnost značaj ljudskega odbora. Kontrola ljudskih odborov od strani višjih državnih organov se omejuje na pravico nadzora glede zakonitosti njihovega dela. Samo v primeru, če ljudski odbor izda predpise v zadevi, ki z zakonom sploh ni urejena, lahko višji državni organ takšne predpise razveljavi ali odpravi, če so v nasprotju s splošnim interesom. S tako postavljenimi omejitvami višjih organov do ljudskih odborov je samopravnost ljudskih odborov zelo zavarovana.

V skladu s predpisi o planskem vodstvu narodnega gospodarstva in o proračunih zagotavlja zakon pravico ljudskega odbora okraja, mesta

in mestne občine s posebnimi pravicami na samostojen družbeni plan, ter pravico vseh ljudskih odborov na samostojen proračun. Da bi se se posebej zagotovila finančna samopravnost občinskih ljudskih odborov, bodo v bodoče družbeni plani republike in predpisi njenih organov, in ne okrajnega ljudskega odbora, določali minimalni odstotek družbenega prispevka in davkov, ki pridejo v budget občine.

Odnos ljudskega odbora do gospodarskih organizacij in zavodov se postavlja — v skladu z novim sistemom upravljanja socialističnega gospodarstva — drugače kot doslej, namreč na podlagi medsebojnih pravic in dolžnosti. Ljudski odbor ima v zakonu določene pravice in dolžnosti do vseh gospodarskih podjetij in zavodov na območju ljudskega odbora in sme v skladu z zakonitimi predpisi izdati proti njim gospodarsko upravne in nadzorne ukrepe. To vprašanje je novi zakon rešil samo načelno, podrobno ga bodo izdelali kasnejši zakoni o podjetjih, zavodih in družbenih službah. S tako postavljenim odnosom je na eni s strani zavarovana samopravnost gospodarskih organizacij in zavodov, na drugi strani pa zagotovljena pravica ljudskega odbora kot organa oblasti na določenem območju.

Izvršilni odbori se ukinejo

Pomembna novost novega zakona je, da se z njim odpravlja dosedajši izvršilni odbor ljudskega odbora kot njegov posebni izvršilni in upravni organ. V času administrativnega vodstva gospodarstva je bil takšen sistem organizacije oblasti z izvršilnim odborom in s poverjeniki neobhodno potreben, ter je odigral važno vlogo. Čeprav je takšen sistem po strukturi demokratičen, pa vendar na določeni stopnji razvoja kaže tendenco po delitvi oblasti in po koncentraciji v rokah izvršilnega organa, kar bi sčasoma utegnilo postati ovira razvoja. Zato se z novim zakonom načelo enotnosti oblasti zavaruje s tem, da se izvršilni odbori odpravijo. Vse funkcije oblasti, zakonodajno in izvršilno izvaja ljudski odbor na svoji seji, a samo določene upravne zadeve opravlja po svojih svetih, kot organih in svoji sestavi, za posamezna upravna področja. Sveti so državno družbeni organi, ki jih poleg ljudskega odbora sestavljajo tudi predstavniki gospodarskih in drugih družbenih organizacij, ter posamezni državljani, ki so strokovno večji ali se sicer zanimajo za delo v tisti upravni panogi. Znotraj svetov se lahko formirajo odbori kot pomožni organi sveta. Vsi člani sveta imajo enake pravice; predsednik sveta ni plačan. Katere svete bo imel ljudski odbor, določa statut v skladu s predpisi republiškega zakona. Pri občinskem ljudskem odboru se lahko ustanovi en sam svet, kateremu se poverja izvajanje predpisov ljudskega odbora in opravljanje določenih upravnih poslov. Sveti so glede na svojo vlogo in glede na svoj osebni sestav — seveda poleg sveta proizvajalcev — zelo močno sredstvo za preprečitev pojavov birokratizma v naši lokalni upravi.

Vaški odbori — nova ustanova

Nova je ustanova vaških odborov. Občinski ljudski odbor bo lahko v vaseh in naseljih izven svojega sedeža ustanavljal vaške odbore, ki mu bodo pomagali pri opravljanju njegovih nalog in ki bodo tudi vaščanom olajšali stik z občinskim ljudskim odborom. Vaški odbori so pomembni zlasti pri večjih občinah, kjer so nekatere vasi precej oddaljene od sedeža občinskega ljudskega odbora. Statut občinskega ljudskega odbora lahko določi, da vaški odbor opravlja določene zadeve, ki so pomembne izključno za prebivalce prizadete vasi. Predloge vaških odborov mora občinski ljudski odbor pretresati, ter sklepati o njih. Vendar vaški odbor ne more izdati odločb v upravnem postopku, pa tudi uslužbencev ne more imeti.

Upravni aparat ljudskega odbora, ki ga sestavljajo njegovi uslužbeni, se bo pri okrajnem in mestnem ljudskem odboru organiziral v oddelke, pri drugih ljudskih odborih pa v odseke oziroma v referate in sestavo tajništva ljudskega odbora. Upravni aparat vodi tajnik ljud. odbora pod splošnim nadzorstvom predsednika. Načelniki oddelkov, ki so obremenjeni s tajništvom, so podrejeni tajniku ljudskega odbora in svetom. Poverjenikom, to je voljenim odbornikom, ki bi neposredno vodili posamezni oddelk oziroma odsek v aparatu, ni več. S povečano vlogo uslužbenega aparata v lokalni upravi se bo čimprej morala nujno dvigniti strokovna kvaliteta kakor tudi politična zrelost uslužbencev. Pomemben je predpis v novem zakonu, da bo odločbe v upravnem postopku izdal načelnik oddelka oziroma, kjer ni oddelkov, tajnik ljudskega odbora, v skladu z navodili sveta oziroma ljudskega odbora, razen kolikor ni to izrecno pridržano svetu.

Načela, ki jih je postavil novi splošni zakon o ljudskih odborih in od katerih smo nekatere nazakali, bodo neposredno uveljavljena šele z novimi republiški zakoni o ljudskih odborih in ko bodo v skladu z njimi izvoljeni ti novi ljudski odbori. Vendar bo mogoče vsebinsko posameznih določb novega splošnega zakona o ljudskih odborih uveljaviti takoj po izvedbi nove upravnoregulatorne razdelitve. Ureditev prehodnega režima za navedeno vmesno razdobje pa je stvar posebnega republiškega zakona.

SOVJETSKA NOTA IN ODGOVOR ZAHODNIH VELESIL Nemčija v precepu med Vzhodom in Zahodom

V torko popoldne so diplomatski predstavniki ZDA, Velike Britanije in Francije v Moskvi izročili sovjetskemu zunanjemu ministru Višinskemu noto iste vsebine kot odgovor na sovjetsko noto zahodnim velesilam, ki jo je moskovska vlada poslala v Washington, London in Pariz 10. marca.

Sovjetska nota je prila nepričakovano in je povzročila pravo senzacijo, kajti če so moskovski politiki resno mislili, kar so napisali v noti, potem gre za največji preobrat v povojnem mednarodnem razvoju. Sovjetsko zunanje ministrstvo se je namreč — vsaj po besedilu note — nenadoma odločilo, da sprejme vso svojo dosedanja politika nasproti gotovo najbolj prečnemu svetovnemu vprašanju — nasproti nemškemu problemu. Prvič po koncu vojne se namreč sovjetska diplomacija ne sklicuje več neposredno na sklepe sporazuma v Potsdamu, kar je doslej redno ponavljala v vseh svojih predlogih za »rešitev« nemškega vprašanja, čeprav je znano, da je bila Sovjetska zveza prva, ki je potepala vse važnejše sklepe potsdamskega sporazuma bodisi glede denacionalizacije bodisi glede demilitarizacije (vsaj v svoji okupacijski coni!), hoče pa na drugi strani nemško-poljsko mejo ob reki Odra in Nisi razglasiti za »trajno«, čeprav je bilo ravno v Potsdamu sklenjeno, da bodo o nemških mejah dokončno govorili šele na mirovni konferenci z Nemčijo in novi nemške meje začrtali v nemški mirovni pogodbi.

Ta hip je skoraj nemogoče oceniti, ali pomeni ta nota dejansko neki »pogoj« za ureditev nemškega vprašanja, ali pa zgolj novo »mirovno ofenzivo«. Glede tega si niso bili na jasnem niti zahodni diplomati, ki so porabili vrsto konferenc v Londonu in Parizu, kjer so sodelovali Eden, Schuman in strokovnjak za sovjetska vprašanja v ameriškem zunanjem ministrstvu Bohlen ter deloma tudi dr. Adenauer, da bi razvozlati to skrivnost. Sovjetska nota je namreč tako napisana, da pomeni dejansko neposredno vabo za Nemce, saj »priporoča« ukinitve železnega pasu, ki deli Nemčijo na dva nasprotna tabora, predlaga združitve najvišjih državnih institucij, seveda v tej zvezi tudi umik okupacijskih čet iz Nemčije, in kar je najbolj zanimivo (in kar na bi bilo tisto, kar imenujemo »obrat« v sovjetski politiki!), Nemčija

naj bodi pravico izdelovati orožje, bivši nacistični bojovniki in vojni zločinci — predvsem oficirji in generali — naj bodo pomiloščeni in rehabilitirani in slednjič krona te note: enotna in neodvisna Nemčija naj dobi svojo armado!

Politični »kvalitetni skok« z obratom za 180 stopinj niso nobena posebnost sovjetske diplomacije. Dovolj je, če se spomnimo pakta med nacistično Nemčijo in Sovjetsko zvezo iz leta 1939, da se nam tudi ta obrat glede odnosa do Nemčije, do njene obožovitve in do njenih generalov lahko zazdi možen. Toda, kakor je leta 1939 Moskva postavila Hitlerju svoje pogoje o medsebojni razdelitvi sveta na interesne sferne, je skoraj gotovo, da ima sovjetska diplomacija tudi glede svojega drugačnega stališča do sedanje Nemčije — svoje »pogojke«.

Po konferenci štirih velikih, ki je bila pred petimi leti v Moskvi, so bili zahodni opazovalci mnenja, da bo Moskva šele tedaj prišla na svetlo s svojimi »novimi« predlogi, ki naj zavarujejo njene interese, ko bo enotnost Zahoda dosegla takšno moč, da se bo kremenjati politikom zdelo potrebno skorigirirati svojo politiko. Gre namreč za vprašanje, ali je možna mirna rešitev spornih vprašanj, ki so že leta v ospredju hladne vojne: med Vzhodom in Zahodom, ali pa je edino sredstvo za razvozlanje teh nasprotij — vojna. Dvomimo, da je Zahod že dosegel tisto stopnjo moči, na podlagi katere bi se lahko »enakovredno« pogajal z Moskvo. Tudi je zelo dvomljivo, če je za Kremenj nastopil tisti čas, ko je treba nekaj spremeniti v svoji zunanji politiki. Nemčija je res najbolj akutno vprašanje, toda Sovjetska zveza ima tudi druge možnosti, da dokáže svojo pripravljenost »popuščati« bodisi da privoli v mirovno pogodbo z Avstrijo, bodisi da pripomore k ureditvi korejskega vprašanja, ali pa da preneha s svojo gonjo proti Jugoslaviji... Z ne tega področjih, ki so važna za ohranitev miru v svetu, bi Sovjetska zveza lahko vsaj nakazala svojo pripravljenost za pomiritev; toda tega ni storila in morda ne bomo zgrešili, če rečemo, da gre v zadnji sovjetski noti slej ko prej za novo propagandni manever s ciljem, da zaneti razdor med zahodnimi velesilami.

V zadnjih dneh smo lahko opazovali, kako so na Zahodu reagirali na sovjetski predlog. Francozi so naklonjeni misli, da se je vredno pogajati z Rusi, ker upajo, da bi se s tem lahko zmanjšala sedanja napetost; toda misel na združitve 70 milijonov Nemcev v močno državo s samostojno armado jih bega. Francozi (in to ne vsi, temveč le politični vrhi) so s težavo privolili v ponovno oboževitev Zahodne Nemčije, pri čemer so zahtevali vrsto »garancij«, da se nemški vojaški stroj ne bo še enkrat obrnil proti Franciji, Angliji in preveč naklonjeni sovjetskemu predlogu, predvsem iz bojazni, da bi takšna Nemčija v najkrajšem času lahko gospodarsko popolnoma obvladala Evropo. Del laburistične opozicije (predvsem Bevan) pa je načelno proti kakršnemu koli oboževanju Nemcev. Američi nimajo predsojčnega glede nemškega oboževanja, toda njim gre za 12 zahodnonemških divizij, ki pomenijo veljani kamen »zahodne obrambe« in ne bi radi opustili načrtov, ki jih s težavo spravljajo k življenju že vrsto let.

Sovjetska »koncesija« bo v vsakem primeru zahtevala plačilo: predvsem bi bilo treba črtati 12 nemških divizij iz zahodnega obrambnega sistema in ovreči celoten načrt Atlantskega pakta. Skratka, cena te »kupcije« naj bi bila najmanj tala: sovjetska politika se bo spremenila samo, če se spremenijo ameriška politika in se seveda že v kralji »evropskega armada«. V Moskvi namreč dobro vedo, da bi Nemci prej ali slej dobili svoje divizije, vedo tudi, da bi tem divizijam načelovali šefi bivšega Wehrmarchta, ker drugih kompetentnih vojaških kadrov v Nemčiji ni; pričakujejo tudi, da bi ti oficirji v bodočnosti dobili vpliv na nemško politiko, ni jim pa pri tem prikrito, da imajo oficirji in generali že sedaj svoje močne veteranske organizacije, ki so proti zamisli, da bi nemško armado strpali pod poveljstvo evropske vojske. Tu je slej ko prej koren sedanje sovjetske propagandne ofenzive: nemški oficirji naj bi bili bolj naklonjeni sodelovati s Sovjetsko zvezo, ki ima 180 divizij v pripravljenosti, od katerih je 30 divizij v Vzhodni Evropi, namesto da bi se vezali z »nestabilnim« zahodom.

Tudi zahodnonemška vlada je začutila, da postaja njena vloga iz dneva v dan važnejša. Zvezni minister za vse-nemška vprašanja pri bonnski vladi Jakob Kaiser je še pred odgovorom zahodnih velesil Moskvi navedel nemške »pogojke«: najprej naj bi se velesile sporazumele o svobodnih volitvah, ki naj bi bile pod mednarodno kontrolo, nato naj bi osnovali nemško narodno skupščino in skupno nemško vlado, potem pa naj bi bila šele mirovna konferenca, kjer bi Nemčija nastopila kot »enakovredni partner«. Seveda ni bonnska vlada pozabila omeniti meje na Odr in Nisi, ki jo je Grotewohl označil kot »nepremeljivo mejo miru«, v kar pa večina Nemcev bržkone ne bo nikoli privolila, posebno ne, če bo njihova vlada nastopila kot »enakovredni partner«.

Nota, ki so jo v dožak »zahodne solidarnosti« skupaj izročili predstavniki ZDA, Velike Britanije in Francije Višinskemu, večinoma soglasja s temi nemškimi argumenti (tudi na Zahodu računajo na propagandni vpliv!), predvsem kar se tiče volitev. Znano je namreč, da se je prav te dni v Berlinu zglasila štirilaska komisija OZN, ki naj izvede anketo o možnosti združitve obeh delov Nemčije, ki jo pa doslej niso pustili v vzhodno cono, češ da je ta komisija »ilegalna«. Vendar izražajo zahodne velesile svoj »svome« glede nemške armade, češ da predstavlja sovjetski predlog o organizaciji samostojne nemške vojske »korak nazaj«, ker bi tak način »rvevanja« nemškega vprašanja rodil »nesoglasje in nezaupanje«.

O vsem tem, kar se danes govori in predlaga o Nemčiji, bi lahko rekli, da gre za »veliko diplomatsko igro«, katere konca ni mogoče zaznati. Obe strani sta zainteresirani na Nemčiji: Vzhod bi hotel preprečiti vstop Nemčije v zahodno obrambo, Zahod pa bi rad dosegel »mirum unijem sovjetskih čet z obal Labe. Obe strani igrata na karto nemške neodvisnosti. Gre samo še za vprašanje, ali niso v to »veliko igro« vpletena še druga področja izven Nemčije, ki naj bi bila cena za »popuščanje« na račun pomiritev v osrednjem delu Evrope. Zato je nujno, da pri dokončnem reševanju nemškega vprašanja — če bo od njega sploh prišlo — sodelujejo vsi narodi, ki imajo izkušnje z nemško neodvisnostjo, pa čeprav bi velesile morda hotele na svojo pest napraviti »dobro kvačijo«.

SVETAL SPOMIN JUNAKA

»Za prvi dan, ko sem prišel v Delnice, da bi izvršil atentat, sem našel ministra Milorada Draskoviča v parku, ko je na klopi sedel s svojimi otroki.

Nisem hotel streljati, ker so se mi smilili njegovi otroci, čeprav se njemu ni smilila rudarska deca, ki jo je lani med najhujšo zimo med stavko v tuzlanskem okraju pometal s materami vred iz rudniških stanovanj na sneg.

Tako je govoril v jeseni 1921 pred sodiščem v Zagrebu Alija Alijagić, ki je ustrelil notranjega ministra Jugoslavije Milorada Draskoviča 21. julija 1921 v Delnicah pri Ogulinu. Minister Drasković je bil tvorec »obznanec«, konec leta 1920, s katero je bil delavski razred Jugoslavije oročan vseh pravic in ki je bila tudi povod najhujšega nasilja ne samo nad zaupniki razrednih delavskih organizacij, temveč tudi nad množicami popolnoma nedolžnih delavcev in njihovih žena in otrok.

Alijagića sem trikrat srečal. Dva krat v Mariboru, ko sem ga spravljal čez mejo, tretjič in zadnjič pa na razpravi pred zagrebškimi sodiščem.

Ze od začetka leta 1920 so jugoslovanski komunisti na Dunaju izdajali svoj list »Oslobodjenje«, ki je sicer po pošti prihajal v državo, a smo večkrat večje njegove naklade spravljali čez mejo tudi ilegalno, da bi se izognili zaplembam in da bi imeli nadomestilo za svoja glasila v državi, ki jih je čedalje bolj zatiral nasilni režim.

Alija Alijagić je prišel k meni v Maribor, da je prevzel na čezmejnem kanalu tiste naklade lista, ki so opisovale nasilje med bosenskim rudarji leta 1920. Ko je prišel prvič, sem po njegovi sicer skromni, a z naravno eleganco nošeni obleki sodil, da je študent, ki je izšel iz delavskega razreda in ki si pomaga tudi z manualnim delom. Presenečen sem bil, ko mi je povedal, da je mizarški pomočnik iz Bijeljine v Bosni, a njegovi pojavi in njegovemu izraževanju se nisem več čudil, ko mi je, ko smo čakali na prehod čez mejo, opisoval svoje življenje. Markantno njegovo lice mi je razodevalo potoma bosenskih begov, ko so jih družbene spremembe vrgle iz veljačstva v stromaštvo in so se najboljši od teh

veka, a v njem sem moral ubiti sovražnika delavskega razreda. Zaradi tega tudi ne obzlujem svojega dejanja.

Te besede so se vsem prisotnim vtisnile globoko v spomin. Po objavi razsodebe je bilo mnogo prizivov zoper razsodbo in prošnje za Alijagićevu pomilostitev. Prošnje in prizivi so prihajali iz vrst pravnikov, kulturnih in javnih delavcev, iz študentskih organizacij, od najrazličnejših drugih društev in v nekaterih se bilo tudi poudarjeno, da — če že velja starodavno nečloveško geslo zob za zob, glavca za glavca, — naj bo Alijagić vsaj ustreljen, ker ne gre, da bi takemu človeku na vislicah pokrili ponosno lice rabljev robec. Prošnje in prizivi so tudi opozarjali na vse strašne posledice nezakonite obznanee in strašnega nasilja, ki ga je sprožila. Najvišji predstavniki pa so se oklenili Alijagićevih materialov na vislicah kot zelo važne zadeve svojega prestiža in tako je bil Alija Alijagić obesen pred tridesetimi leti, dne 8. marca, na dvorišču zagrebškega sodišča. Tudi njegova smrt je bila mogoče memento. Visoko vzvračan in miren je prišel Alijagić na dvorišče in do predsednika sodišča, ki mu je še enkrat prebral smrtno obsodbo, se je z mimnim nasmeškom obrnil z besedami: »Dovolite, da vam še nekaj rečem.«

»Prosim, recite,« je odvrnil ves razburjen predsednik dr. Vaič, Alijagić pa je rekel: »Odpuštam vam.«

Potem je Alijagić mirno krenil pod vislice. Ko so pripeljali njegovo truplo na zagrebško pokopališče, je bila tam zbrana že velika množica in izkopavanja je bila tako obložena z vencic in cvetjem, da so morali šele napraviti prostor za rakev. Čeprav je bil grob zastražen, so se vsako leto 8. marca in na dan vseh mrtvih ponavljale velike manifestacije ob Alijagićevem grobu, zaradi česar so na skrivaj Alijagića leta 1925 izkopali in prenesli njegovo truplo v vas Turjuro v bihaškem okraju. Danes je tam močna kmečka zadruga, ki nosi Alijagićevo ime.

O tem je sedanjí zvezni minister in predsednik zveznega sveta za znanost in kulturo Rodoljub Colaković, ki je bil Alijagićev soobtoženec, v svoji knji-

gi o nekdanjih letih »Kuča oplakana« takole zapisal:

»Po obznani je nastalo vrenje; najdoločnejši so menili, da je treba na ta udarec vladajočih na delavsko gibanje takoj odgovoriti z udarcem. Če ne more biti udarca množice proti nazadnjaškemu režimu, potem naj bodo vsaj udarci posameznikov proti nosilcem tega režima. Važno je nastopiti takoj in pokazati vladajočim, da se revolucionarni Jugoslavije ne bodo nikdar spoprijaznili z obznanom in da bodo na njihovo nasilje odgovorili s svojim nasiljem. Tako se je rodila teroristična akcija 1. 1921, ki je brez ozira na subjektivne želje njenih udeležencev škodovala delavskemu gibanju, ker je po atentatu reakcija postala še hujša. Če pokažejo posamezniki, še toliko poguma in požrtvovalnosti, ne morejo nikdar premagati sile, ki jo lahko streljamo volja in organizirana sila množice pod dobrim vodstvom.«

To se je zgodilo, delavski razred Jugoslavije pa s častnim spominom Alija Alijagića, ki je bil simbol njegovega gneva v času najhujšega zatiranja ter je ponosno živel in ponosno umrl.

Dan železničarjev

Tudi letos bodo 15. aprila v vsej državi praznovali v spomin na veliko stavko železničarjev meseca aprila 1920 dan železničarjev. Železničarski kolektivni bodo imeli razne kulturne in druge prireditve, tradicionalne motocike...

Požrtvovalni delavci so preprečili veliko škodo ob požaru na nafinjen polju

Na eni izmed vrtnic za črpanje nafte na Mrzaru brdu pri Golju na Hrvaškem je te dni nenadoma izbruhnil požar, ko je vdrl plin iz sosednje vrtnice in je iskra povzročila eksplozijo. Plin je začel goreti s 30 m visokim plamenom in je bila velika nevarnost, da se požar razširi na sosednje vrtnice in objekte. Se preden je lahko prispela gasilska milica iz Kutine pri Zagrebu, so požrtvovalni delavci lokalizirali in zadušili požar ter preprečili veliko materialno škodo. Delavcu Ivanu Šebalju je s tremi drugimi delavci uspelo ob življenjski nevarnosti sredi plamena zapreti dovod plina in s tem preprečiti širjenje požara. Vse štiri delavce so s težkimi opeklinami pripeljali v bolnišnico. Vse kaže, da ukrepi podjetja v Golju proti požarom niso bili zadostni, kajti le požrtvovalnosti in duhovitosti delavcev je pripisati, da je povzročena škoda le majhna.

Rudnik Tito dosegel rekordno dnevno proizvodnjo 6130 ton

V počastitev volitev novega delavskega sveta je delovni kolektiv premočnega »Tito« v Banovičih večerj dosegel največjo dnevno proizvodnjo. Namesto planiranih 4200 ton so rudarji nakopali 6130 ton, kar je za skoraj 2000 ton več kakor po planu, s čimer je bil dnevni plan izpolnjen s 142 %. Največje prekoračenje plana so dosegli dnevi kopki Banoviči — vas in Cubriči ki so izpolnili plan s 150 %. V novi delavski svet je izvoljenih 91 članov, od teh 55 delavcev, ki sodelujejo v proizvodnji. V novem delavskem svetu so najboljši kopači in bageristi.

Nova rudna baza za železarno v Sisku

Na področju okrog Bešlina ob hrvatskoslovenski meji so že v srednjem veku izkoriščali nahajališča železne, svinčne, bakrene in sreberne rude. V 16. stoletju je samo proizvodnja svinca na tem področju dala po 30.000 dukatov letno. Pozneje pa je rudarska delavnost zamrla. Pred vojno je bila v Bešlinu le majhna tovarna kovinske industrije, v kateri so med narodnoosvobodilno vojno uredili našo prvo partizansko tovarno orodje. Področje okrog Bešlina so sedaj začeli temeljito raziskovati, kajti Bešlinac bi bil za železarno v Sisku, ki je dobila dva nova velika plavža, najbližja rudna baza, saj bi bila pot od Siska do Bešlina za polovico krajša kakor iz rudnika v Lubiji. Znano je, da je kakovost železne rude na tem področju zelo dobra, pod slojem železne rude pa so še sloji svinčne in bakrene rude. Geološka raziskovanja gredo sedaj za tem, ugotoviti obseg rudne zaloge. Po dosedanjih rezultatih lahko pričakujemo, da se bo kmalu začelo pridobivanje železne rude na področju Bešlina. Geološka raziskovanja, na katerih je zelo zainteresirana železarna v Sisku, bodo letos v glavnem zaključena.

Uspeh Zavoda za agroekologijo Hrvaške za boljša gnojila

Superfosfat je dobro, a drago umetno gnojilo. Pridobivamo ga tako, da uvožimo fosforit iz Turčije in Alžira obdelujemo z žvepleno kislino. Tako vozijo iz naših luk vagonce fosforita v Šabac na predelavo, od tam pa superfosfat v posamezne kraje. Od 23% fosforja, ki ga vsebujejo fosforiti, ga dobivamo v superfosfatu samo 16%. Zavod za agroekologijo Hrvaške je po daljšem preučevanju dobil dobre rezultate in ugotovil, da se na kisljih tleh mnogo bolj izplača gnojiti direktno z zmelctimi fosforiti. Na ta način bodo prihrajali drago žvepleno kislino, precej na prevozi in na drugih stroških, zemlja pa bo dobila več fosforja kakor doslej. Zvezna vlada je sprejela predlog, da se čim prej pripravi vse potrebno za praktično uvedbo tega novega načina gnojenja. Fosforite, ki jih bodo dobivali po morju, bodo mleti v neki dalmatinski tovarni cementa in jih takoj pošiljali v notranjost države.

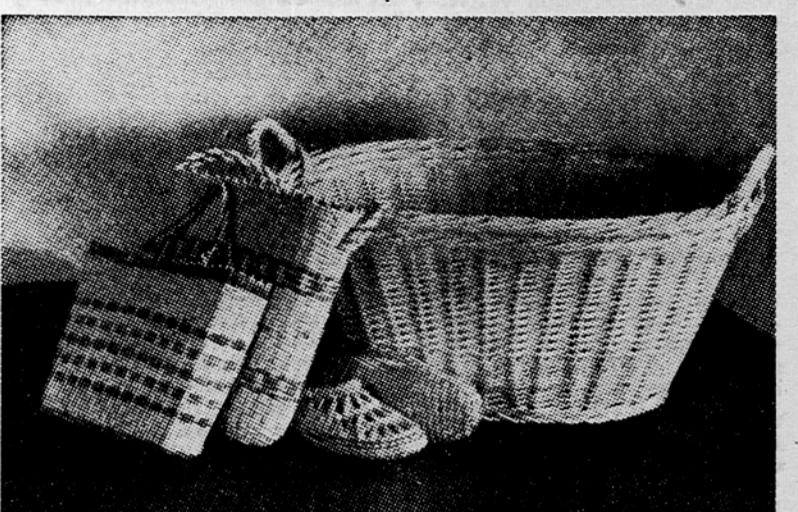
Previsoke cene ovirajo izvoz in domačo potrošnjo pletarskih izdelkov

V Sloveniji imamo mnogo podjetij in privatnih obrtnikov, ki se ukvarjajo s pletarstvom. Po nekaterih krajih kakor n. pr. v Ribniški dolini in Zasavju je pletarstvo razvito tudi kot domača — hišna obrt. Skupaj je zaposlenih v tej panogi okrog 3000 ljudi, ki letno izdelajo za okrog 50 milijonov dinarjev raznih pletarskih izdelkov. Ti podatki nam dokazujejo, da nevezna pletarstvo vnaša mnogo v našo gospodarstveno-socialno življenje, zlasti še, ker

svojo vrbovolsko zadrugo, ki pa bi jo upravičeno lahko imenovali cenovni kartel. Člani so se sestajali baje samo enkrat na leto, to je ob času rezanja, da so lahko določili ceno. Pod določeno ceno ni smel nihče prodajati, pač pa draže, kakor se je pač posameznik znašel. Cena za suho vrbovo šibje se je od leta 1948., ko je znašala 16 din za kg. dvignila lani na 60 din in ponekod celo na 70 din. Priznati je treba, da so za dvig cene krivi tudi kupci sami, to s

čila že nadpordukcija za domači trg, ker se s tem ukvarja mnogo podjetij po vsej državi. Obstajala je nevarnost, da bodaj moral razna podjetja, ki so se komaj začela razvijati, ustaviti delo zaradi prenasitenosti domačega tržišča, kar bi imelo za izdelovalce v nekaterih krajih težke posledice v gospodarskem in socialnem oziru. V zadnjem času rešujejo ta problem izvozna podjetja s tem, da so sklenila z inozemstvom pogodbe za dobavo velikih količin raznih pletarskih izdelkov. Glavna težava za dobavo v inozemstvo pa so visoke proizvodne cene. Jasno je, da bi ob visokih odkupnih cenah odpadla vsaka možnost izvoza pletarskih izdelkov, kar bi mnoga podjetja pripeljalo do tega, da bi morala ustaviti svojo proizvodnjo.

Zaradi tega je nujno, da delovni kolektivi skupaj s partijsko in sindikalno organizacijo pregledajo sleherno možnost varčevanja in poiščejo vse skrite rezerve ter ostro nastopijo proti vsem neupravičeno visokim kalkulacijam. Biti morajo v stalni borbi za čim cenejšo in čim boljše proizvodnjo ter doseči pri tem rentabilnost svojih podjetij, ki so sedaj zaradi previsokih cen izdelkov ogrožena.

Vprašanja in odgovori

VPRAŠANJE: Kdo ima pravico do otroškega dodatka v primeru, ko se ločena žena ponovno poroči in prinese v novi zakon otroka iz prejšnjega zakona, prejšnji soproga pa še živi?

ODGOVOR: Smatramo, da mora v takih primerih odločiti dejstvo, kdo oče od katerega družbe. Če podjetje odklanja pravico do otroškega dodatka drugemu soprogu, naj izda odklonilno odločbo, zoper katero gre pritožba na pristojno upravo za socialno zavarovanje.

VPRAŠANJE: Uslužbenec, ki je že vložil prošnjo za priznanje pokojnine, je podjetje sedaj, ko uslužbenec že čaka na upokojitveno odločbo, znižalo prejemke, ker ga je premeštilo na nižje plačano delovno mesto. Ali je bilo podjetje upravičeno do tega?

ODGOVOR: Posameznik, ki uslužbenec postane uslužbenca na drugo mesto, če določeno odločbo odloži, zoper katero gre pritožba na pristojno upravo za socialno zavarovanje.

VPRAŠANJE: Družinski oče je v priporu od 15. decembra 1951; s 1. januarjem letos pa mu je delodajalec odpovedal službo. Ali in za koliko časa ima prizadeti pravico do plače in do otroških dodatkov? Ali ima pravico tudi do povračila za neizrabljen letni dopust v lanskem letu?

ODGOVOR: Priznati ima za čas pripora — vendar samo do konca odpovednega roka — pravico do polovice plače in denarnega nadomestila namesto živilskega bonusov ter do neokrajnih industrijskih bonusov in otroških dodatkov. Poleg tega ima tudi pravico zahtevati povračilo za neizrabljen letni dopust v lanskem letu, kar mu pripada po splošnih predpisih o plačanem letnem dopustu.

VPRAŠANJE: V podjetju se je v marcu tega leta izvršila nova prevedba delavcev in so pri tem nekateri delavci prišli na nižje plače. Podjetje pa je tem delavcem izplačalo nižje plače ne le za marec, temveč tudi za februar. Ali je to pravilno?

ODGOVOR: Ni pravilno. Za februar morajo dobiti prizadeti delavci plačo se po prejšnji razvrstitvi. Če upravniki odbor sam ne bo stvar uvrstil v tem smislu, se je obrniti na pristojno inšpekcijo dela, ki bo vse zadeve preiskala in izdala svojo odločbo.

VPRAŠANJE: Ali imajo honorarni uslužbenci pravico do dodatkov za otroke? ODGOVOR: Honorarni uslužbenci imajo pravico do dodatkov za otroke takrat, kadar jim je honorarni uslužbenec ali glavni poklic, vendar samo pod pogojem, da opravljajo tu službo s polnim rednim delovnim časom, ki je sicer predpisan za to delo.

VPRAŠANJE: Katera doba se šteje v delovno dobo za priznanje pravice do otroškega dodatka? ODGOVOR: V delovno dobo za priznanje pravice do otroškega dodatka se šteje načeloma čas, ki ga je uslužbenec dejansko prebil na delu; dalje čas, ki ga je prebil na rednem letnem dopustu, na bolezenskem dopustu in na drugem odobrenem dopustu do 3 mesecev. Dalje šteje sedem tudi čas, ki ga je uslužbenec prebil na raznih letnih in strokovno usposobitvenih, če je bil neposredno pred tem v delovnem razmerju in ta čas ni daljši od dveh let. Dalje šteje v delovno dobo tudi čas prostovoljnega dela, če je določil stopni neposredno pred tem, da ni prejel v 6 mesecih v redno delovno razmerje.

VPRAŠANJE: Ali šteje v delovno dobo za priznanje otroškega dodatka doba članstva v kmečki delovni zadrugi? ODGOVOR: Doba članstva v kmečki zadrugi ne šteje v delovno dobo, ki je všteta za priznanje pravice do otroškega dodatka.

VPRAŠANJE: Ali šteje v dobo za priznanje pravice do otroškega dodatka vojniška doba in doba solnanja? ODGOVOR: Niti vojniška doba niti doba solnanja ne štejeta v dobo za priznanje pravice do otroškega dodatka.

VPRAŠANJE: V katerih primerih se pri prehodu iz enega delovnega razmerja v drugo pretrga delovna doba, potrebna za priznanje pravice do otroškega dodatka? ODGOVOR: Pri neposrednem prehodu iz enega delovnega razmerja v drugo se načeloma ne pretrga delovna doba, potrebna za priznanje pravice do otroškega dodatka, razen v naslednjih primerih:

- a) upravičenega odpusta;
b) odpovedi s strani delavca, ki se ne more pobijati (po uredbi o ustanovitvi in prenehanju delovnih razmerij);
c) odpovedi s strani delavca, ki so lahko pobija (po isti uredbi).
Pogoj pri tem pa je, da je delavec ali uslužbenec nastopil (razen primere d) do f)) določen pri drugem delodajalcu v 12 dneh potem, ko je zapustil delo pri prejšnjem delodajalcu. Dnevi med ene in drugo zaposlitvijo pa seveda v delovno dobo ne štejejo.

Vsem številnim vprašalcem, ki so postavili vprašanje, v katero potrošniško kategorijo spadajo invalidski upokojenci glede pravice do prejemanja denarnega nadomestila namesto živilskega bonusov, sporočamo, da jim pripada po najnovešem pojasnitvi zveznega sveta za blagovni promet denarno nadomestilo po kategoriji R-1 (to je dinarjev 1370 mesečno) ne glede na to, ali so bili invalidski upokojenci zaradi nesreče pri delu, zaradi nesreče izven dela ali zaradi bolezni. — Ista kategorija pripada tudi uveljavljenim invalidnim III. skupine, če znaša stopnja njih delazneznosti 69%.

Uveljavljenim invalidnim, katerih stopnja invalidnosti znaša preko 48% do 69%, imajo pravico do denarnega nadomestila po kategoriji R-2 (dinarjev 1110 mesečno), vsi ostali pa po kategoriji R-3 (dinarjev 530 mesečno). V kategoriji R-3 so uvrščeni tudi vsi starostni upokojenci.

Ustrezno pojasnilo bo objavljeno tudi v prihod. številki »Gospodarske vestnik«.

Náš prihodnji podtistek bo
Klabund: BORGJIČI
Roman o papeški dinastiji
Z njim pričnemo prihodnji teden

OBLETNICA SLAVNE ZMAGE

Devet let je poteklo od ene največjih partizanskih zmog — slavne bitke v Jelenovem žlebu. Gubčeva, Cankarjeva, Tomšičeva in Šerčerjeva so 25. marca 1945 ved dan vodile hude boje z Italijani med Rakitnico in Danami pri Ribnici. Ves dan so Italijani dovažali velike sile, ki naj bi vsaj pregnale brigade iz ribniškega sektorja, kajti dobro so vedeli, da jih uničiti ni mogoče. Poskusili so s tanki, poskusili s letali, poskusili so z opijanjem svojih vojakov, poskusili s posebnimi belogardističnimi jurinim bataljonom, ki so ga na hitro privlekli iz Ljubljane. Toda brigade se niso umaknile niti za meter. Italijani pa so imeli vse več mrtvih in belogardistični bataljon je bil zdesketan. Ponoči, ko je nad gozdom, kjer so držale brigade fronto, nastalo tistišče, so se borci dobro najdeli, malo odpočili in v zgodnjih jutranjih urah krenili proti Jelenovemu žlebu. Počasi se je pomikala kolona, mnogo voz z živčim in raznim drugim materialom je spremljala brigade. Ob enem izmed redkih studencev med potjo se je kolona dolgo zaustavila

Tako se je začelo. Italijani, ki so prišli preko Glazute, so hoteli postaviti našim brigadam zasedo, odnosno imi pasti v hrbet. Zasedo so pripravili pri Jelenovem žlebu, delali so lep načrt, kako bi naše borce pognali v brezno. Toda samo nekaj kratkih povelj in je bil obroč okoli italijanske zasede sklenjen.

I komandanti i borci so vedeli, da je potreben nagel in odločen juris. Na nekaterih vzpetine se je vršila prava tekma, kdo jih bo preje zasedel. Naši borci so jih zasedli prvi in iz nekajmeterske razdalje udarili po fašistih, ki so prodirali iz nasprotne strani. Nekaj težkih bred ni imelo niti pol minute počitka, da so zamenjale gospodarje. Sedaj so tolkli z nje Italijani, nato detonacija bombe in je to, ki je partizanski mitraljezec obrnil proti bivšim lastnikom.

Obroč se je vse bolj ožil in laški vojaki — kolikor jih ni obležalo — so se spustili po grabnu proti cesti, prav tja, kjer je zijal globok prepad. Tam so jih čakali Milovan Saranovič, Janko Sekirnik-Simon — dva heroja — in še nekaj drugih. Streljali so bežeče fašiste in na cesti je začel rasti kup trupel. Če pa je komu uspelo, da je preskočil ta trupla, je zgrmel v prepad.

Letos bo začela obratovati tovarna filmov v Samoboru

V Samoboru pri Zagrebu končujejo gradbena dela v poslopih in obratih nove tovarne filmov. Mehanična delavnica je že zgrajena, gotovo pa je blizu tovarne tudi majhno naselje za delavce in nameščenec. Tovarna je zgrajena blizu železniške postaje, poslopja pa so modernna, zračna, razsežna in v urbanističnem oziru prilagojena okolici. Zdad je montirajo posamezne stroje. Nekateri precizne stroje kakor perforirke filmov in podobne bomo dobili iz tujine (ZDA in Zahodna Nemčija), poleg tega pa izdelujejo mnoge potrebne stroje tudi v naših tovarnah. Nekateri od njih bodo izdelali tudi v lastni delavnici. Tako izgotavljajo velik stroj za emulziranje filmov, ki je na tem področju novost in bo izdelan na nov način, da bodo emulziralni in sušilni filme v velikem rotaciji.

Vrbogojška zadruga — cenovni kartel

Surovina za vrbovletarsko obrt je vrbovo šibje, za katero je bilo do sedaj občutno pomanjkanje. To so izrabili lastniki vrbovih nasadov, ki so to pomanjkanje spretno izkoriščali. Imeli so

Izvoz zahteva cenejši izdelek

Nujno potrebno je, da poudarimo tudi pomen našega pletarstva za izvoz. Dejstvo je, da se je v pletarstvu poja

Letos bo začela obratovati tovarna filmov v Samoboru

skem bobnu, medtem ko je danes potrebna za emulziranje velika, 70 metrov dolga dvorana. Letos bodo začeli proizvajati planfilme (filmske liste), začeli pa bodo že tudi z izdelovanjem domačih filmov, najprej normalnih za filmsko snemanje in kopiranje in za fotografsko uporabo. Polagoma bodo prešli tudi na proizvodnjo drugih filmov, tako röntgenskih in podobnih. Tovarniški strokovnjaki so se že davno seznanili s tehnološkim procesom. Dobili so dobre senzibilizatorje, vendar pa se že trudijo doseči čim boljše kakovost in občutljivost. Z graditvijo tovarne filmov v Samoboru in s njenim popolnim razvojem, kar bo doseženo še letos, bomo začeli s proizvodnjo, ki bo v glavnem zadostila domačim potrebam po fotografskih, röntgenskih in kinofilmih.

Vprašanje popolnih delavskih svetov na železnici

Pred nedavnim so na plenumu centralnega odbora Sindikata železničarjev razpravljali o vlogi in pomenu delavskih svetov na železnici. Referat o tem vprašanju je podal Milotin Milič, ki je prikazal dosedanje rezultate delavskega samoupravljanja na železnici. Na železnici sta dve vrsti delavskih svetov: v proizvodnih podjetjih (delavnicah, gradbenih podjetjih itd.) imamo delavske svete kot zakonite organe upravljanja, v enotah eksploatacije železnic (kurilnicah, postajah, sekcijah za vzdrževanje proge in za zvezo) pa delavske svete s posvetovalno vlogo.

Delavski sveti v eksploataciji so bili izvoljeni lani v avgustu in septembru. Čeprav imajo ti sveti le posvetovalno vlogo, so dosegli že lepe uspehe. Zlasti so pripomogli, da se je povečalo zanimanje železničarjev za zboljšanje prometa, za povečanje produktivnosti dela, za zboljšanje discipline, za odkrivanje notranjih rezerv itd. Ob delu teh delavskih svetov prodira spoznanje, da je mogoče ob skupni borbi vseh železničarjev, od direktorja do poslednjega delavca, doseči prihranke in večjo rentabilnost poslovanja, s tem pa tudi povečanje spremenljivega dela plače. Kaže se tudi večje razumevanje za pravilne odnose med posameznimi službami, ker je interes skupni. Seveda pa ponekod tudi podcenjevanje vloge teh delavskih svetov. — Na izvajanje sklepov teh delavskih svetov slabo vpliva administrativno-centralistični sistem poslovanja na železnici. Z decentralizacijo nekaterih poslov, zlasti glede dobave materiala, je treba ustvariti materialno bazo za formiranje in delo delavskih svetov. Centralistični sistem vodstva materialno-tehnične službe je povzročil, da imajo železnice okrog 3 milijarde din odvečnega materiala, medtem ko drugega materiala primanjkuje, to pa zaradi tega, ker se enote preskrbujejo z materialom po planu in ne po potrebi. Ponekod se kaže tudi nerazumevanje pravih odnosov med delavskimi sveti in strokovnim vodstvom, bodisi, da sefi enot ne upoštevajo delavskih svetov, ali pa, da se delavski sveti po nepotrebnem vmešavajo v operativno vodstvo sefov enot. V nekaterih enotah so tudi delavski sveti nedelavni, drugod pa so se pojavile birokratske tendence.

Na velikih železniških vozliščih so tudi vozliščni delavski sveti s posvetovalnim značajem, ki imajo nalogo koordinirati delo delavskih svetov posameznih enot v železniškem vozlišču. Tu bi bilo treba uvesti nove oblike vsklajevanja dela, in sicer na ta način, da se sklicuje plenarni sestanki članov upravnih odborov oziroma članov delavskih svetov vseh železniških enot v vozlišču.

V diskusiji je bilo poudarjeno, da je sistem vodenja precej omejil možnosti izvajanja sklepov delavskih svetov. V številnih panogah eksploatacije se je izkazalo, da so delavski sveti že zreli za samostojno upravljanje. Zato bi kazalo čimprej dati posvetovalnim delavskim svetom možnost samostojnega odločanja. Glavni direktor jugoslovanskih železnic Blagoje Bogavac je v diskusiji poudaril, da je vprašanje delavskega upravljanja na železnici zaradi specifičnosti poslovanja zelo zamotano in delikatno, treba pa je najti primerne oblike, ki bodo omogočile, da se uvede upravljanje železnic po neposrednih proizvajalcih s popolnimi funkcijami delavskih svetov in upravnih odborov. Po njegovem mnenju je to vprašanje že dozorelo in so tudi možnosti za užitkovite nove oblike upravljanja v bližnji bodočnosti.

valnim značajem, ki imajo nalogo koordinirati delo delavskih svetov posameznih enot v železniškem vozlišču. Tu bi bilo treba uvesti nove oblike vsklajevanja dela, in sicer na ta način, da se sklicuje plenarni sestanki članov upravnih odborov oziroma članov delavskih svetov vseh železniških enot v vozlišču.

V diskusiji je bilo poudarjeno, da je sistem vodenja precej omejil možnosti izvajanja sklepov delavskih svetov. V številnih panogah eksploatacije se je izkazalo, da so delavski sveti že zreli za samostojno upravljanje. Zato bi kazalo čimprej dati posvetovalnim delavskim svetom možnost samostojnega odločanja. Glavni direktor jugoslovanskih železnic Blagoje Bogavac je v diskusiji poudaril, da je vprašanje delavskega upravljanja na železnici zaradi specifičnosti poslovanja zelo zamotano in delikatno, treba pa je najti primerne oblike, ki bodo omogočile, da se uvede upravljanje železnic po neposrednih proizvajalcih s popolnimi funkcijami delavskih svetov in upravnih odborov. Po njegovem mnenju je to vprašanje že dozorelo in so tudi možnosti za užitkovite nove oblike upravljanja v bližnji bodočnosti.

Šušmarji stokajo o previsoki akumulaciji

Pred kratkim je bila v kulturnem domu »Jože Srebrnič« v Solkanu V. redna skupščina okrajnega sindikalnega sveta okraja Gorica. Na njej so se delegati in delegatke sindikalnih organizacij v okraju pogovorili o dosedanjem delu ter o uspehih in napakah, predvsem pa o pripravah za volitve delavskih svetov.

Ker sta v tovarni Anbovo močna partijska in sindikalna organizacija in sta bila tudi delavski svet in upravni odbor zares delavna, je delovni kolektiv sam dvignil akumulacijo za 51 %. ko je dobro proučil vse gospodarske možnosti podjetja. To pomeni 129 milijonov dinarjev letnega družbenega prispevka več. Nasprotno temu pa v Tovarni čevljev v Mimšu se vedno tarnajo o previsoki akumulaciji in pravijo, da bodo težko vzdržali. Ker baje nimajo naročil, razmišljajo tudi o tem, da bi poslali na brezplačen dopust določeno število delavcev.

Seveda tovarna nima naročil, če izdelujejo čevlje delavci podjetja doma v svoji lastni režiji. Tako je sam direktor Ivan Saksida skupaj s svojim bratom Jožefom prevzel v privatno izdelavo kakih 30 parov čevljev, ki jih je naročila za svoje člane kmečka delovna zadruga v Bukovici. K temu delu sta pritegnila tudi nekoga vajenca. Pa tudi nekateri drugi delavci te tovarne izdelujejo čevlje doma. Namesto da bi pobijali šušmarstvo, ga v tej tovarni še podpirajo.

Nekateri delegati so obsodili tudi nepravilno ravnanje nekaterih upravljavcev, ki so pod krinko raznih pred-

pisov prikrajšali za industrijske bene tiste delavce in njihove otroke, ki niso mogli priti nekaj dni na delo zaradi ustavljenega prometa v času velikih snežnih zametov, ter tiste, ki so bili mobilizirani za čiščenje snega.

To so nekatere kritične stvari, ki so bile iznesene na skupščini. Te pa seveda ne zasenčujejo uspehov, ki so jih dosegle lani sindikalne organizacije, ko so nekatera podjetja že izpolnila svoj petletni plan. Nekatera podjetja so svoj petletni plan izpolnila celo že v letu 1950., lanski letni plan pa so mnoga podjetja prekorčila. V sindikalnih organizacijah se je poživelo tudi ideološko in kulturno-prosvetno delo, katerega nameravajo letos posvetiti še več pozornosti.

Skupščina je med drugim sklenila, da se bodo sindikalne organizacije borile, da pritegnejo v svoje vrste še vse neorganizirane delavce, vso skrb pa bodo posvetile tudi izobrazbi delavstva z najrazličnejšimi oblikami kulturno-prosvetnega in političnega dela. Na koncu je skupščina izvolila 35-članski plenum okrajnega sindikalnega sveta in 9-članski izvršilni odbor.

Veržejskim zadrudnim špekulantom je odklenkalo

Kmečka delovna zadruga v Veržehu je bila vse do lani siloma zapisana v zadrudnem gibanju ljutomerskega okraja. Pristevali so jo med zadruge, ki so bile le skupek privatnih gospodarstev pod zadrudno firmo. Veržejski zadrudniki so dve leti »privatizirali« na svojih posestvih, se izogibali davčnim in drugim obveznostim ter se okoliščali v obratovanju in ugodnostih, ki so jih prejemali napredni socialistični kmetijski obrati. V tem razdobju je kraljeval v zadrugi bivši predsednik Prelog in s somišljeniki podiral zadrudno stavbo. Prelogova družina ni priznala enakopravnosti med zadrudniki; o življenju v zadrugi je odločala diktatorsko, ne da bi se posvetovala z zadrudniki. Občnega zbora sploh niso poznali. »Večje« zadrudniki so monopolizirali vodstvo zadruga in brezobzirno teptali pravice brezemlječev ter siromahskih ljudi.

Da je v veržejski zadrugi lahko čeveta leta špekulacija in z njo brezobzirno izkoriščanje nekaterih zadrudnikov, dokazujejo razmere na domačiji zadrudnika Ivana Sona je. Ta družina je ves čas pridno »privatizirala« in sploh nizigralava zadrudna pravila. Tako je lani na površini 12 ha obdelovalne zemlje pridelala večje količine žita, vendar je zadrugi oddala le 821 kg pšenice in 190 kg rži, ter plačala 17 tisoč dinarjev davka. Skrivalec se pod zadrudno firmo, se je okoristila z dohrevkami, ki so pripadale vsem zadrudnikom. Vse, kar je bilo zadrudnega, je sovražila. Leta 1949, ko je vstopila v zadrugo, je dala zapisati na zadrugo 7 prasicev ter jih prepustila gladovanju, tako da danes nobeden izmed njih ne tehta več kakor 30 kg.

Lanski majski dnevi so prekrizali zadrugo vsem zadrudnim škodljivcem. Računsko vodstvo so prevzeli mladi zadrudniki R o z m a n i n P e r e n e v i ter zahtevali, da tudi špekulanti začno pošteno živeti. Prvi ukrep za ozdravitev nezmožnih razmer v zadrugi je bila odločitev upravnega vodstva, da je treba žito skladiščiti v zadrugi, kaseči. Ta ukrep je našel na oster odpor pri »večjih« zadrudnikih. Bivši predsednik Prelog je sklical zbor svojih simpatizerjev, ki pa ni uspel, ker so se ga udeležili tudi poštenjaki in brezemlječaji. Ko so nasprotniki zadruge uvideli, da bo njihov protest zaradi skupnega skladiščenja žita propadel, so zbor demonstrativno zapustili, ker so mislili, da bodo tako odvrnili zadrudno vodstvo od nameravanega ukrepa. Toda zmotili so se!

Posteni zadrudniki, ki so hoteli imeti čiste račune v zadrugi, so pregledali kaseče bivših veljakov in jim odvzeli prikrito žito. Temu ukrepu zadrudnega vodstva so sledili še drugi: skupna občelja zadrudne zemlje, prodaja odvečnih konj, združevanje živine, organizacija dela v brigadah itd. ukrepi, ki so pripomogli, da si je zadruga nabavila traktor in poljedelske stroje ter da so zadrudniki prišli do poštenega zaslužka, ki je znašal 286 din na opravljeni delovni dan. Letos so na občnem zboru prvič delili dohodek med zadrudnike po opravljenem delu.

Prelogovi ljudje so se zopetstavljali vsem ukrepom zadrudnega vodstva. V tej družini je imela glavno vlogo spodnja družina Sona je, ki se je lotila »diplomatskih« poslov v boju proti zadrud-

NOVICE IZ CELJA

Te dni so v vseh podjetjih v Celju in okolici, seveda razen nekaj gradbenih, že izvolili nove delavske svete. Med zadnjimi delovnimi kolektivi, ki so volili svoje delavske predstavništva, so bili železničari iz Štor, ki so izvolili nov delavski svet v tork. Naslednji dan je volil tudi delovni kolektiv tovarne emaljirane posode. Delavci in nameščenilniška podjetja iz Celja pa bodo izvolili nove delavske svete v soboto, dne 30. marca.

Prva poročila o šestmesečnem tekmovanju delavskega upravljanja kažejo, da so se te naloge lotili z največjo pozornostjo v podjetju »Betons« v Celju, kjer bo upravni odbor na zahtevo celovnega delovnega kolektiva začel izdajati med drugim tudi mesečni bilten, ki bo seznanjal delavce in člane delavskega sveta z vsemi problemi v podjetju, hkrati pa tudi poročal o uspehih obratov, gradbišč in posameznikov v tem tekmovanju.

V ponedeljek zvečer je v veliki dvorani Narodnega doma v Celju predaval v okviru Ljudske univerze urednik »Slovenskega poročevalca« tov. Sergej Vošnjak o »Vatikanu in klerofašizmu v Sloveniji«. Zanimivo predavanje je poslušalo okrog 150 domačinov.

S tem predavanjem je Ljudska univerza v Celju uvedla tudi nov urnik za nastajajoča predavanja, ki so bila vsa naslednja predavanja začela ob 18 in ne več ob 20. Ta sprememba je nastala predvsem na željo večine delovnih kolektivov v Celju, ki poznih večernih predavanj njihovi delavci niso mogli obiskovati.

V okvir celotnih proslav za 500 letnico mesta Celja spada tudi odkritje spomenika padlim žrtvam iz narodno osvobodilne vojne. Mestni odbor Zveze borcev je že pred meseci razpisal natečaj osnutkov za spomenik. Te dni pa je sedemčlanski razsodišče za oceno osnutkov za spomenik padlim borcem iz Celja ocenilo 13 prispelih osnutkov. Med poslanimi osnutki ni nobenemu priznala prvega nagrade. Zato pa je dodelila dve drugi nagradi po 30.000 din, in sicer za osnutek inž. arh. Kobeta in akad. kiparja Jakoba Savinška (oba iz Ljubljane) za osnutek pod geslom »Dokumenti iz osnutkev prof. Zorana Didka, akad. slikarja ter inž. Jožeta Didka (iz Ljubljane) za osnutek pod geslom »Celje«. Tretjo nagrado v znesku 20.000 din je prejel arh. Janez Trenz iz Ljubljane za osnutek pod geslom »Kmetijska osnutki bodo služili za stvarstvo« in osnutek inž. arh. Marjana Fleteta ter akad. kiparja Jakoba Savinška za osnutek pod geslom »Ml.«. — Nagradni osnutki bodo služili za stvarstvo nekaterih ulic v mestu. Spomenik spomenika padlih borcev v Celju.

Slovensko pismo iz Bosne

Te dni minevata dve leti, odkar se je preselilo iz Slovenije v Gorazde nekaj strokovnjakov in delavcev, ki so odšli z gradbenim podjetjem »Istros« na novo službeno mesto v Bosno.

Gorazde je majhno mesto, dokaj staro in ima izza časa pred prvo svetovno vojno še starinski bosanski pečat. Ko smo prišli, smo našli še mnogo pokritih žensk, ki pa so v zadnjem času odvrle zare in feredže in hodijo danes odkrite. Gospodarska in politična svoboda je osvobodila tudi muslim-

odbor. Tehnik Miran Matelič je pred. sednik delavskega sveta, uslužbenec Ivo Skuk pa poleg redne službe še upravnik Kulturnega doma. V službenem pogledu so prav gotovo vsi Slovenci izpolnili svojo dolžnost, kar jim uprava podjetja tudi priznava.

Odnosi med Slovenci in domačini so izredno dobri. Prav posebno ugaja domačinom, če imajo priložnost povabiti Slovence v svoje hiše, kar se zgodi navadno ob nedeljah popoldne. Proti večeru se vračajo naši ljudje v svoja

Med Slovenci in Bosanci, med vojaki in civili, se je razvilo iskreno prijateljstvo. — Naša slika kaže skupino Slovencev in Bosancev na bosanskem narodnem prazniku v Kopču in.

manski ženski svet. Mesto leži ob lepi, živahni modrikasti, zdaj neznamni, zdaj izmenada narasli Drini. Danes je tu upravno, gospodarsko in politično središče okraja, ki je bilo pred okupacijo v Cahnju. Tudi okrogno sodišče se je zdaj preselilo v Gorazde. Pred produrim letom pa so prebivalci dobili tudi elektriko, za kar je poskrbelo predvsem podjetje »Istros«.

Podjetje »Istros« je kmalu po prihodu postavilo kulturni dom, v katerem je prostora za okoli 400 sedežev in 150 stojšč. Ob predstavah je navadno vse razprodano. Tu so tudi vsak dan kinopredstave s projektorji »Istros« iz Kranja, ob sobotah in nedeljah pa gledališke predstave ali družabne zabave. Precej je tudi gostovanj iz sedanjih mest Foče, Cahnja, Plevlja, Višegrada, Užice, Rogatic in Sarajeva. Mnogi naši delavci so tamkaj dosegli udarniške naslove, nekateri celo več, tako Herauer, Završan in drugi, bivši framski tesarski mojster Trglavčnik je dobil Red junaka dela in je že skoraj leto dni predsednik upravnega

prostorna in snažna stanovanja, ki jih je zgradilo podjetje, deloma pa jim jih je dalo na razpolago samo mesto. Do izraza pridejo zlasti razne javne zabave, kjer je lepo sodelovanje med Slovenci in domačini.

V podjetju dela klub foto. In kinomaterjev pod vodstvom tovariša Skuka s prav dobrimi uspehi. Pred letom je prenehal delovati avtomoto krožek, ker je teoretično stran pouka, končal, motorna vozila pa ni mogel dobiti na razpolago. V sestavu podjetja je tudi dom učencev in gospodarstvu, ki imajo svoj slovenski pevski zbor in druge kulturne in telesno-vzgojne krožke.

Vsekakor bo to prehodno bivanje v Bosni, v krajih, kjer so divjali najsrdečiji boji proti okupatorju, med ljudmi, ki so bili večinoma vsi partizanski borci, za vse, ki so pred dvema letoma odšli v Bosno, koristno in poceno. Vsi bodo ohranili v lepem spominu dni, ki so jih preživeli v Bosni.

Kdaj bo stala nova Sodražica?

Sodražica, ki so jo leta 1942 okupatorji 33 krat bombardirali iz zraka, za tem pa še izropali in požgali, se le polagoma obnavlja. Ljudem je v zadnjih letih manjkalo vsega, saj so si mnogi rešili le golo življenje in nekaj najnujnejše obleke, vse drugo so jim Italijani pobrali. Obnovitvena zadruga, ki so jo ustanovili pozimi leta 1945, ni mogla pričeti z delom v trgu, ker je bilo potrebno napraviti nov regulacijski načrt za pozidavo nove Sodražice. Na ta načrt je morala obnovitvena zadruga čakati vse do 1948. leta. Seveda med tem ni

držala rok križem, temveč pomagala okolici vasem, ki so v vojni trpele in tako obnovila vasi Vinca, Zamostec in Zimarice ter delno Sodražico, in sicer del, ki niso spadali v regulacijski načrt. Vojnim oškodovancem v Sodražici je manjkalo gradbenega materiala, zlasti pa denarnih sredstev za nabavo. Tako kaže Sodražica še danes žalostno sliko mnogih ruševin tam, kjer bi že lahko stala nove stanovanjske zgradbe. Mnogi prebivalci pa prebivajo še danes v nezdravih prostorih.

Razvoj splošnih kmetijskih zadrug na Hrvaškem

Na Hrvaškem je večje število splošnih kmetijskih zadrug, med katerimi so posebno nekatere — kakor v Cabru, Cakovcu in drugih krajih — zelo močne. Poleg velikega števila članov imajo tudi manjše obrate, trgovine, mlino, obrtne delavnice in izvajajo v tujino mnogo proizvodov. Med zadrugami pa je tudi več takih, zlasti v pasivnih krajih, ki se še niso mogle zadostno razviti, ker dobivajo premalo pomoči in podpore v svojem kraju in od drugod.

Lani so pozidali šest stanovanjskih hiš, za kar gre zasluga predvsem glavnemu odboru Fronte v Ljubljani, ki je velikičudno priročil oškodovancem na pomoč. V Sodražici pa je še vedno treba pozidati 38 stanovanjskih hiš, kar bo zahtevalo še mnogo truda in dela. Treba bo pričeti z delom in poskušati vsa sredstva.

Neodgovornost voznika

Na trolejbusni postaji Smrke je včeraj popoldne iz trolejbusa števila I. izstopila neka tovarišica s približno 3 leta staro deklico. Voznik je odčno prebrzdal zavrta, ker je otroka pripeljal za plašček in pogajal voz. Otroci je kajkoč obvisel ob vratih. K sreči so potniki stvar takoj opazili in ni prišlo do nesreče. Dogodek naj bo vsakomur resnično neprijeten, tako uslužbenec trolejbusa kakor tudi potnikom.

Delavski svet v Litostroju se je sestel k prvemu zasedanju

Sinoči se je sestel k svojemu prvemu zasedanju novi 63 članski delavski svet Titovih zavodov Litostroja. Po uvodnih besedah dosedanjega predsednika sveta Ivana Pavšiča je prevzel delovno predstavo najstarejši član delavskega sveta Jaka Pogačar, nato pa so izvolili predsednika in upravni odbor. Za predsednika novega delavskega sveta je bil izvoljen Albin Vipotnik, za njegovega namestnika pa Stane Koprivnik. Za 10 članski upravni odbor, ki bo vodil posle Litostroja v letošnjem letu, so izvolili 14 kandidatov in ravno toliko namestnikov, izvoljeni pa so bili v novi upravni odbor: Jakob Pogačar, Franc Zgank, Jože Mišelj, Ivan Novak, Stane Jelčič, inž. Vlado Jordan, Zvone Tepina, Franc Narobe, Stane Pogačar in Rudi Jesenšek. Novi upravni odbor si bo izvolil predsednika na svoji prvi seji.

Ali si že naročnik ponedeljske izdaje »Slovenskega poročevalca«

Mesečna naročnina samo 20 din.

KULTURNI RAZGLEDI

Sedemdesetletnica slovenskega igralca JOSIPA DANEŠA

Danes praznuje v Zagrebu, kjer se je naselil po upokojitvi, sedemdesetletnico svojega življenja slovenski igralec, dolgoletni član raznih slovenskih gledališč, Josip Daneš-Gradiš.

Rodil se je 27. marca 1882 v Ljubljani brivskemu mojstru, po rodu iz Skofje Loke, ki je sina namenil praktičnemu trgovskemu poklicu. Toda mladi Josip, ki je sicer dovršil Mahrovo privatno trgovsko šolo v Ljubljani, je nosil drugačne misli v sebi. Ko se je ob koncu stoletja mudil na počitnicah na materinem domu v Sisku, ga je gostovanje igralske družine Miše Miloševića tako prevzelo, da se je odločil pobegniti od domačin in se pridružiti igralcem. Toda ni šlo vse gladko in mladi Josip se je moral začeti učiti igralskega rokodelstva prav od začetka. Prvo njegovo delo v tem potujočem gledališču je bilo dviganje zavora in preteči je moralo nekaj časa, da so mu priznali njegovo poštivoval.

no sodelovanje s prvo vlogo. To je bilo v bosenski Kostajnici, kjer so mu naklonili vlogo kaplana v stari hrvaški igri o »Poslednjem Zrinskem«. Dasi bi bil imel spregovoriti samo en stavek, mu je glas obtičal v grlu in mladi začelnik je moral napeti drugič vse sile, da se je mogel uveljaviti. Uspeval je polagoma in zdaj so se mu zvrstila leta v sodelovanju različnih potujočih družin od Miloševića, Protiča, Ciriča, Kršanoviča in Dragutinoviča. Tako ga je njegova pot pripeljala po vseh južnih pokrajinah Avstrije in celo čez mejo v Crno goro, kjer je nastopil pred kraljem Nikito v njegovi igri »Baikanska carica«.

Ali sodelovanje pri potujočih igralskih družinah je zahtevalo toliko pomanjkanja v nerednem življenju, da se je mladi Gradiš odločil poiskati si zaposlitve pri stalnem gledališču. Tako je prišel v Ljubljano, kjer ga je za se-

zono 1904/05 angažiral tedanji intendant Slovenskega deželnega gledališča dr. Tekavčič. Tu je nastopal v manjših vlogah tudi v operah in operetah ter začel polagoma oblikovati svoj lastni

igralski izraz. V Sardoujevi »Domovini« je igral španskega častnika Miguelia, v Gorkgega »Na dnem« (25. oktobra 1904) Aljoško, v »Desetem bratju

Zmuzneta in Mežona, v »Rokovnjačih« Petra Toča, v »Kranju« ministra Jerneja itd., najbolj pa je ostal tedanjim gledalcem v spominu kot japonski general v veseligr »Rusom na pomoč«.

Ta prvi stik Gradišev s slovenskim stalnim gledališčem ga je privedel po nekaj letih v Trst, kjer se je začelo oblikovati drugo stalno slovensko gledališče in kjer je pod vodstvom igralca in režiserja Leona Dragutinoviča odigral novo vrsto najrazličnejših igralskih vlog. V prvi svetovni vojni je bil mobiliziran in njegova poslovilna predstava v začetku leta 1915 je bila hkrati zadnja predstava slovenskega gledališča v Trstu med prvo vojno do spomladi 1918, ko je prišel v Trst Milan Skrbinešek, Toda Gradiš, ki si je med tem prevzel igralsko ime Daneš, je bil tik pred koncem vojne že angažiran na obnovljeno slovensko gledališče v Ljubljani kot tajnik konzorcija in igralec.

Tudi za Daneša je pomenila doba po prvi svetovni vojni novo dobo. Ze s svoji prvotno večjo vlogo (glavna vloga v »Charleyjev tetki«) je opozoril nase in na svoji tehtni igralski izraz v komičnih vlogah. Vendar mu to razdobje še ni nudilo večjih možnosti za

močnejše oblikovanje svojih igralskih zmoglosti. Po navadi tega časa je sodeloval hkrati v operetnih vlogah s podprtvanjem burkastega značaja nekaterih kreacij. Zato je njegova igralska kakovost prišla do izraza šele nekaj let pozneje, ko se je po krajšem udejstvanju v Osijeku in Mariboru vrnil v ljubljanski ansambel.

Med tem časom je dozorelo oblikovanje ljubljanskega dramskega ansambela in Daneševa življenjsko preizkušena igra se je zlahka zllila z igro ostalega osebja pod vodstvom umetniško preizkušene režiserskega vodstvenega zbora v enotni igralski in skupinski izraz, ki je tako značilen za umetniško delo ljubljanske Drame tistih in naslednjih let. Daneš je zaigral dolgo vrsto vlog, ki so po svoji igralski kakovosti ostale še v najlepšem spominu. To so bile predvsem njegove vloge Hlestakova v Gogoljevem »Revizorju«, starega Fabriczija v Krleževih »Glembajevih« in druge, med katerimi je v vlogi Kristofa v Schurekovi »Pesmi s ceste« nastopil pri proslavi svoje 35-letnice umetniškega dela 1936, medtem ko je pri proslavi 40-letnice 1940 moral obležati bolan in Drama slavila to slanje z »Revizorjem« brez njega.

Daneš je naposled odšel v Zagreb in tu mu je razvoj našela filma omogočil, da je nastopil tudi v filmu n. pr., v »Humoreski« kot skladatelj Puh, ki je ena zlatih njegovih znanih vlog.

V vrsti slovenskih starejših igralcev zavzema Daneš svoje posebno mesto kot igralec, ki je izšel neposredno iz kadra potujočih igralskih družin. Moč njegovega igralskega izraza je zato ležala v osnovi samostojnega izraževanja na podlagi življenjskih izkušenj. Zato je bila njegova igra realistična in neposredna. Mirnost in toplota njegovega izraza je razoroževala, vtem ko je vsebovala njegova komika v zrelih letih toliko neposredno človeškega, da ga je vvrstila med odlične slovenske karakterne igralce.

Daneš je bil med redkimi slovenskimi igralci, ki so napisali svoje gledališke spomine. To je bila knjiga »Za vozom boginje Talije«, ki vsebuje oris njegovega igralskega burnega življenja od prvega angažmaja v Ljubljani. V prvotnem zasnutku je bil naslov te knjige »Fata morgana«. Dovolj značilen naslov za mladega in nezkušenega igralskega navdušenca. Toda fata morgana je mladega Gradišča po dolgi življenjski preizkušnji le izoblikovala v odličnega igralca. M.

